

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

DAŠA HEGLER

**ZDA vs. Evropa
Zgodovina odnosov in perspektive**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2006

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

DAŠA HEGLER

Mentorica: doc. dr. Cirila Toplak

Somentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

ZDA vs. Evropa
Zgodovina odnosov in perspektive

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2006

ZDA vs. EVROPA - Zgodovina odnosov in perspektive

Evropa je zrasla iz ruševin 2. svetovne vojne, vendar njena kultura je stara. Antična podoba človeka, rimsko pravo in krščanstvo so položili temelje evropske identitete. Evropski nemiri, turške grožnje, potreba po miru in imperialistične težnje so zaznamovali evropsko idejo. Križarske vojne so oblikovale zavest o enotni krščanski skupnosti, književniki in filozofi pa so se že od srednjega veka ukvarjali z zamisljivo združenimi Evropi. Nastali so številni načrti evropskega združevanja, značilni za posamezno zgodovinsko obdobje. Z nastankom ZDA so se v Evropi pojavljale nove ideje in vrednote. Vendar čas za konkretnejše politične unifikacije v Evropi do leta 1945 še ni bil pravi. Evropa je potrebovala določeno mero izkušenj ter zunanje spodbude. Preobrat v evropski zgodovini po 2. svetovni vojni si je težko predstavljati brez ZDA. Po opustošenju evropske celine je le Sovjetska zveza konkurirala ZDA. Velesili sta si razdelili Evropo na dve interesni območji ter ju skozi hladno vojno ločili od skupnega razvoja. Zahodna Evropa je od ZDA prejela finančne pomoči za gospodarsko obnovo, kar je pripeljalo k realizaciji evropske integracije. Po padcu berlinskega zidu se je evropskim združevalnim procesom odprla pot tudi na vzhod. Ameriška politika podpiranja evropskih združevalnih procesov je vsebovala določeno mero samozaščite, saj je za lasten gospodarski razvoj potrebovala stabilen evropski trg. Danes je eden glavnih ciljev Evropske Unije, kot še ne dokončnega rezultata evropskega združevanja, postati najbolj konkurenčno gospodarstvo na svetu.

Ključne besede: evropska ideja, evropska integracija, mednarodni odnosi

THE USA vs. EUROPE - The history of the relations and perspectives

The Europe has arisen from the ruins of World War II. Its culture, however, is ancient. The antique image of man, Roman law and Christianity have all contributed to laying the foundation stone of European identity. The distinct feel of the European idea derives from several factors: the numerous riots in European history, the menace of the Ottoman Empire, the need for peace and imperialistic tendencies. The Crusades gave rise to the idea of a unified Christian community, whereas great writers and philosophers contemplated the notion of a politically united Europe as early as the Middle Ages. As a result, various plans for the unification of Europe came into being. With the formation of the United States of America, the Europe started to add fresh ideas and values to the already extant European ones. Up until 1945, the atmosphere in Europe was not yet ripe enough for the forming of the political unifications. Europe required a certain amount of experience and some external stimulation. The great turnabout in European history that took place after World War II would hardly have happened if it were not for the USA. After the havoc World War II wreaked in Europe, only the Soviet Union could rival the USA. These two Superpowers divided Europe into two areas of interest, and by vying for supremacy during the Cold War, they prevented Europe from embarking upon joint progress. Western Europe received a support, which led to the realization of European integration. Following the fall of the Berlin Wall, the road towards integration became open for Eastern Europe as well. This lending of support involved a certain degree of self-protection, in that the USA required a stable European market for its own economic development and prosperity. Even though it has not completely incorporated the whole of Europe yet, one of the main aims of the European Union today is to become the most competitive economy in the world.

Key words: the European idea, the European integration, international relations

KAZALO

1. UVOD.....	6
2. METODOLOŠKI OKVIR NALOGE.....	8
2.1 Vsebinska opredelitev problema in predmeta preučevanja.....	8
2.2 Predstavitev ciljev preučevanja.....	8
2.3 Hipotezi.....	9
2.4 Metodologija preučevanja.....	9
3. OPREDELJITEV TEMELJNIH POJMOV.....	11
3.1 Teorija evropske integracije.....	11
3.1.1 Ekonomska teorija integracije.....	11
➤ Liberalistična smer.....	11
➤ Institucionalistična smer.....	11
3.1.2 Politična teorija integracije.....	12
➤ Federalizem.....	12
➤ Funkcionalizem.....	12
➤ Komunikacijska smer.....	13
➤ Neofunkcionalizem.....	13
3.2 Teorija mednarodnih odnosov.....	14
3.2.1 Teorija naravnega stanja.....	15
➤ Realistična teorija.....	15
3.2.2 Sociološke teorije mednarodnih odnosov.....	16
➤ Behavioristični pristop.....	17
➤ Komunikacijski pristop.....	17
➤ Funkcionalistični pristop.....	18

4. NASTANEK ZDA.....	19
4.1 Amerika v obdobju svetovnih vojn.....	22
4.1.1 Ameriška zunanja politika – „open door strategija“.....	23
5. RAZVOJ EVROPSKE IDEJE IN EVROPSKIH INTEGRACIJ.....	26
5.1 Antika.....	26
5.2 Od propada rimskega imperija do prvih evropskih idej.....	28
5.2.1 Karel Veliki in prva evropska skupnost, Sveto rimsko cesarstvo.....	29
5.2.2 Cerkev in „Kristijanija“.....	30
5.2.3 Pierre Dubois in „Krščanska republika“.....	31
5.3 Renesansa (15.-18.st.).....	32
5.3.1 Jurij Podjebradski in “Evropa novih držav”.....	33
5.3.2 De Sully in „Veliki načrt“.....	33
5.4 Razsvetljenje in revolucija.....	34
5.4.1 William Penn, prvi razsvetljenski evropski projekt.....	38
5.4.2 Abbe de Saint-Pierre in “Shema za večni mir”.....	38
5.4.3 Immanuel Kant in “Razprava k večnemu miru”.....	39
5.4.4 Henri de Saint-Simon, „O reorganizaciji evropske družbe“.....	39
5.4.5 Victor Hugo in „Združene države Evrope“.....	40
5.5 20. stoletje.....	41
5.5.1 Richard N. Coudenhove-Kalergi in “Panevropa”.....	42
5.5.2 Aristide Briand in “Briandov memorandum”.....	44
5.5.3 Prve evropske integracije, od ESPJ do EU.....	45
6. VPLIV ZDA NA EVROPSKO IDEJO PRED 2. SVETOVNO VOJNO.....	50
7. ZDA IN EVROPSKE INTEGRACIJE PO 2. SVETOVNI VOJNI.....	54
8. SKLEP.....	56
9. LITERATURA IN VIRI.....	58

SEZNAM KRATIC

DN - Društvo narodov

EFTA - Evropsko območje proste trgovine

EGS - Evropska gospodarska skupnost

ESPJ - Evropska skupnost za premog in jeklo

EU - Evropska unija

EURATOM - Evropska skupnost za jedrsko energijo

NATO - Severnoatlantski sporazum (ang. North Atlantic Treaty Organization)

OECD - Organization for Economic Cooperation and Development; Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

OEEC - Organization for European Economic Cooperation; Organizacija za evropsko gospodarsko sodelovanje

OVSE - Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

OZN - Organizacija združenih narodov

ZDA - Združene države Amerike

1. UVOD

Evropa je še vedno delo v nastajanju; manj kot država in več kot le gospodarska skupnost (glej Debeljak 2004: 12). Skozi zgodovino, ki je zaznamovala določena obdobja in gradila temelje za nadaljnji razvoj medsebojnih odnosov, družbeno-političnega in gospodarskega razvoja ter njegove posledice, se je skozi tok miselnosti, želja in potreb razvila evropska ideja o skupnosti evropskih držav, ki ji je nazadnje sledila evropska integracija.

Evropsko združevanje je bilo, kot obrambni zid iz potrebe po dosegu miru, prisotno že v stari Grčiji, ko so se mestne države-polisi, ne glede na medsebojne konflikte, združevale v politične in obrambne enote proti perzijski nevarnosti. Kar ni bila potreba ali obrambna nujnost pred zunanjim sovražnikom, je bila imperialistična težnja posameznikov, kot so bili Aleksander Veliki, Julij Cezar, Karel Veliki, Inocenc III., Napoleon in Hitler. Vsakemu izmed njih, z izjemo Hitlerja, je uspelo povezati določen obseg teritorija v politično, upravno (Aleksandrija, Rimski imperij, Sveto rimsko cesarstvo, Napoleonova Francija) ali moralno enoto (krščanska skupnost Inocenca III.) ter pustiti svoj pečat (npr. rimsko pravo, posledice francoske revolucije, pomlad narodov itd.), na katerem se je še naprej razvijal evropski karakter. Razlog za povezovanje je bila tudi kulturna podobnost določenih območij, na podlagi katere je z namenom boljšega gospodarskega in političnega položaja v Evropi nastala Zveza italijanskih mest ali nemška Hansa.

Z nihanjem cerkvenega vpliva in rastjo človekovega samozavedanja ter samostojnega razmišljanja, so se že v renesansi pojavili prvi evropski projekti. Sprva iz potrebe in interesa po obrambi pred islamom ter kasneje iz potrebe po zagotavljanju miru in ravnotežja moči med samimi evropskimi državami.

Tehnološki napredek in raziskovalni podvigi so omogočili naseljevanje Evropejcev na novo odkritih ozemljih oz. kolonizacijo ter nove spopade. Iz trinajstih angleških kolonij na novi ameriški celini, so se iz revolucije za neodvisnost dvignile Združene države Amerike, kot evropski civilizacijski podaljšek, ki je navsezadnje gospodarsko in politično

presegel matično Evropo. Zaradi takšnega razcveta ZDA, so se mnogi Evropejci kmalu začeli spraševati po receptu, ki bi evropskemu prostoru omogočil podoben razvoj.

Ko je druga svetovna vojna povsem opustošila Evropo ter predala politično in gospodarsko moč ZDA, so iz nujnosti po revitalizaciji evropskega prostora nastala prva konkretna udejstvovanja zamisli evropskih integracij (glej Boden 2004: 15-124).

Kakšno vlogo so pri oblikovanju evropske ideje in posledično integracije imele ZDA, je rdeča nit diplome, ki sem jo zasnovala predvsem na zgodovinskem vpogledu razvoja obeh celin in predvsem razvoja evropske ideje.

Domnevam, da se s poznavanjem zgodovine ZDA in Evrope ter njunih medsebojnih odnosov lahko razume posamezna dejanja, tok misli in prepletenost posameznih akterjev ter medsebojnih vplivov v določenem obdobju na razvoj mednarodne skupnosti, kot posledico. Ali kot pravi profesor B.Ferfila: " Danes ne moreš preučevati sveta, če ne preučuješ ZDA. Ne moreš preučevati Evrope, če ne preučuješ ZDA." (Ferfila 2003:7).

2. METODOLOŠKI OKVIR NALOGE

2.1 VSEBINSKA OPREDELITEV PROBLEMA IN PREDMETA PREUČEVANJA

Predmet preučevanja diplomske naloge so medsebojni odnosi ter vplivi ZDA in Evrope skozi kronološko zaporedje razvoja in teortiziranja evropske ideje ter evropskih integracij, konkretnih zamisli o političnem povezovanju evropskih držav in zgodovinskega nastanka ZDA. Tu se pojavlja vprašanje oz. problem, kakšno vlogo imajo ZDA pri razvoju evropske ideje in evropskih integracij. Koliko in kako so ZDA vplivale na oblikovanje evropske ideje in na prva konkretna evropska združevanja? Zastavljena vprašanja služijo kot delovna vprašanja pri nadaljnjem raziskovanju in ugotavljanju ne/pravilnosti hipotez.

Naloga služi predvsem kot oris predhodnega in tudi sedanjega stanja odnosov ter vplivov ZDA in Evrope.

2.2 PREDSTAVITEV CILJEV PREUČEVANJA

Cilj diplomske naloge je preučiti odnos ZDA in Evrope; predvsem spoznati vpliv ZDA na evolucijo evropske ideje pred 2. svetovno vojno in preučiti vpliv ZDA na razvoj evropskih integracij do današnje EU. Pri tem je treba opredeliti vsakega akterja v zgodovinskem, ne/posrednem dialogu oz. podati oris zgodovinskih podatkov, osvetliti odnose in vplive med obema akterjema ter s tem prikazati kar se da jasno sliko o njunih ciljih in namenih.

2.3 HIPOTEZI

Na podlagi opredelitve problema, vprašanj in predstavitve ciljev preučevanja bom skušala potrditi oz. zavrniti naslednji hipotezi:

Hipoteza 1:

ZDA so pomembno vplivale na razvoj evropske ideje.

Hipoteza 2:

ZDA podpirajo in spodbujajo razvoj evropskih integracij.

2.4 METODOLOGIJA PREUČEVANJA

Pri izvedbi naloge in preučevanju izbrane problematike sem uporabila naslednje metode:

1 zbiranje virov,

pred začetkom pisanja sem zbrala in pregledala obstoječo bibliografijo vezano na temo in problem, ki sem ga raziskovala v diplomskem delu;

2 analize in interpretacije primarnih virov / analiza pravnih virov,

pregledala sem različne dokumente, listine, mednarodne pogodbe, sporazume in deklaracije, ki sem jih uporabila pri predstavitvi zgodovinskih odnosov med ZDA in Evropo. Metodo analize pravnih virov sem uporabila pri pregledu pravne podlage prvih mednarodnih in evropskih združenj;

3 analize in interpretacije sekundarnih virov,

uporaba sekundarnih virov je temelj glavnega dela diplome, kjer je šlo zlasti za

analizo monografskih publikacij in člankov, s pomočjo katerih sem skušala definirati ključne pojme in predstaviti zgodovinski okvir dogodkov, pomembnih za nadaljnji razvoj analize problema;

4 zgodovinska analiza,

s to metodo sem skušala predstaviti razvoj in implementacijo evropskih idej, evropskih integracij in nastanek ZDA.

5 študije primerov,

gre za preučevanje posameznih konkretnih primerov

3. OPREDELJITEV TEMELJNIH POJMOV

3.1 Politična teorija evropske integracije

Integracija je “združevanje različnih delov v novo celoto z lastno, notranjo razvojno dinamiko” (Arah 1995: 20). Teorija integracije vsebuje različne idejne usmeritve, glede na politične in ekonomske odnose. Ideje komunikacijske teorije, (neo)funktionalizma in federalizma so usmeritve, ki pripadajo politični teoriji integracije, ekonomska teorija integracije pa razlikuje med usmeritvama liberalizma in institucionalizma.

3.1.1 Ekonomska teorija integracije

Ekonomska teorija integracije opazuje proces in stanje le z vidika ekonomskih odnosov. Pri tem **liberalistična smer** spoznava kot idealno ekonomsko integracijo na podlagi enotnega tržišča in proste konkurence ob domnevi, da je država nosilka ekonomske politike, ki spodbuja mehanizme prostega trga. Države bi v integraciji, ki bi jo ustvarila prosta mednarodna trgovina, ohranile popolno ekonomsko suverenost brez posebnih nadnacionalnih institucij, ki bi skrbele za nastajanje integracije, saj bi za to poskrbela prosta trgovina sama po sebi.

Institucionalizem, druga smer ekonomske integracijske teorije, je na podlagi tega, da država v praksi posega v gospodarska razmerja, postavila dejstvo, da je za usklajevanje ekonomske politike posameznih držav potrebno ustanavljanje posebnih mednarodnih institucij z nadnacionalnimi pooblastili (glej Arah 1995: 21-23).

3.1.2 Politična teorija integracije

Medtem ko ekonomske integracijske teorije slonijo na ekonomskih odnosih, se politične teorije integracije "osredotočajo na razmerje med skupnostjo in kohezivnostjo posameznikov in političnih enot." (Arah 1995: 24). Združevanje lahko poteka tako na nacionalnem nivoju znotraj državnih meja, kot na meddržavnem s povezovanjem držav z integriranjem na ekonomskem, političnem ali kulturnem področju.

Federalizem, smer politične integracijske teorije, zagovarja integracijo s pravno in institucionalno podlago, kot "končni produkt politične unifikacije med različnimi nacionalnimi enotami" (Arah 1995: 27). Temelji na domnevi, da je ustanavljanje federalnih institucij na področju policije, vojske in zakonodaje, najboljša metoda združevanja ljudi različnih držav, ki jih družijo skupen jezik, kultura in tradicija. Zgled uspešne federacije so ZDA.

Funkcionalistična smer politične teorije integracij navaja postopno združevanje držav na podlagi vzajemne koristnosti mednarodnega sodelovanja. Kot meni predstavnik funkcionalističnega pristopa D. Mitrany (v Arah 1995: 25), bi aktivnosti za zadovoljevanje funkcionalnih potreb držav sprožile funkcionalno združevanje in enotnost držav, posebne, univerzalne mednarodne organizacije (na področju prometa, zdravstva, znanosti, trgovine itd.) pa bi bile zavezane za izvajanje teh dejavnosti. Ob domnevi, da bi bile vse države deležne neposrednih koristi sodelovanja, bi lahko funkcionalna enotnost, kot rezultat sodelovanja držav na posameznih vsebinskih področjih, postopoma pripeljala do stanja, ko pri sodelovanju politične nadoblasti ne bi bile potrebne. "Funkcionalizem bi z razvito mrežo mednarodnih odnosov in agencij, s pomočjo katerih bi bili postopoma integrirani interesi in življenje vseh narodov, prerasli politične delitve." (Arah 1995: 25). Kritiki funkcionalizma dvomijo, da bi takšno sodelovanje na posameznih funkcionalnih področjih zadoščalo za odpravo razlik med državami, ker se politični in ekonomski elementi v družbi tesno prepletajo, zaradi česar ni mogoče razmejiti družbenoekonomskih in idejnopoličnih področij sodelovanja.

Pri **komunikacijski smeri** politične teorije integracije je kazalec dosežene stopnje integriranosti posameznih političnih enot njihova medsebojna transakcija, različni podatki o pretoku pošte, telefonskega prometa, trgovine, znanstvenih in kulturnih izmenjav itd. Takšna integracija naj bi bila, zaradi visoke stopnje enotnosti med državami, sinonim za varno skupnost, najmočnejši dejavnik integriranja pa ekonomski v nasprotju z vojaškim. Končni rezultat komunikacijskega integracijskega procesa je lahko združena skupnost z enotno zvezno oblastjo, ki bi izvrševala politično kontrolo ali pluralna skupnost, ki bi delovala brez centralne politične oblasti med nacionalnimi enotami.

Predstavnik **neofunkcionalizma** E. Haas meni (v Arah 1995: 29-30), da je ekonomski interes pomembnejši od političnega prepričanja, ter da je integracija vmesno stanje med ekonomsko in politično skupnostjo, nadnacionalnost pa njena značilnost. Politična integracija se razvija iz ekonomskih povezav med državami, ki vsebujejo meddržavne sporazume (o postopni odpravi kvot in tarif v trgovinskem prometu med državami, dogovor o sodelovanju pri reševanju trgovinskih problemov, dogovor o prostem pretoku kapitala in delovne sile,...). Vzporedno z delovanjem ekonomske integracije se morajo razvijati centralne institucije in politike. Po njegovem mnenju so elite odločilni politični dejavnik, o občutku pripadnosti nadnacionalnih skupnosti je mogoče govoriti, “če interesne skupine in politične stranke raje podpirajo delovanje na nadnacionalnem nivoju kot na nacionalnem,..., se odraža v interesnem povezovanju, če interesi presegajo okvire nacionalne države,..., se krepi z zblizevanjem stališč interesnih skupin in političnih strank, uveljavljenih pred organi nadnacionalne skupnosti,...” (Haas v Arah 1995: 30). Današnjemu primeru evropske integracije pa je najbližje teorija, po kateri prehodno stopnjo med državnim sistemom in globalno družbo pomeni faza regionalne integracije (glej Arah 1995: 24-32).

3.2 Teorija mednarodnih odnosov

Mednarodni odnosi so kompleksna skupnost političnih in nepolitičnih odnosov med državami in drugimi dejavniki v mednarodnem prostoru. Podlaga za razvoj sodobnih mednarodnih odnosov in mednarodnih skupnosti je bila podana s politično emancipacijo od Cerkve in cesarstva, s francosko revolucijo in zatrtjem fevdalnega reda, vzponom meščanstva in blagovno-denarnega gospodarstva ter utemeljitvijo politične suverenosti iz funkcionalnih potreb trga in družbe.

Evropa si je prevlado v svetu zagotovila najprej s kolonizacijo novo odkritih ozemelj in kasneje v 19. stoletju z industrijsko, tehnološko-prometno revolucijo. S tem si je zagotovila gospodarsko, tehnološko in komunikacijsko premoč nad ostalim svetom, uresničeno skozi idejo imperializma. Prav tako je bil v 19. stoletju razvoj mednarodnih odnosov označen s suverenostjo, utemeljeno na ozemlju, kot temeljno prvino mednarodnih odnosov.

Do konca 1. svetovne vojne je bila znanost o mednarodnih odnosih zgolj stvar filozofije, prava in zgodovine. Od leta 1918 se je mednarodno dogajanje osredotočilo na iskanje vzrokov vojne v zgodovini diplomatskih odnosov. Pojavila se je idealistična teoretska smer mednarodnih odnosov, njen zagovornik pa je bil ameriški predsednik Woodrow Wilson. Teorija je za zagotavljanje mednarodnega miru iskala alternative, in sicer ob domnevi, da imajo vse države enak interes in ga morajo zato tudi z združenimi močmi doseči. Idealistični teoriji se je ob bok postavil tradicionalistični pristop realistične teorije mednarodnih odnosov, ki je obvladovala znanstveno sfero do konca 2. svetovne vojne. Kasneje so se razcvetele še vse ostale teorije mednarodnih odnosov, vzporedno z naraščajočo vlogo ZDA v mednarodnem prostoru (glej Benko 1997: 15-29).

V teoriji mednarodnih odnosov sta se oblikovala dva nasprotujoča si pristopa. Prvi je tradicionalističen pristop, h kateremu spada realistična teorija s teoremi nacionalnega interesa, moči in ravnotežja moči. Ta pri raziskovanju mednarodnih odnosov ne uporablja metodologij, natančnih merjenj in znanstvenih obravnav, kot jih uporablja drugi, znanstveni pristop pri razumevanju mednarodnih odnosov. Iz slednjega so se razvile sociološke teorije mednarodnih odnosov.

3.2.1 Teorija naravnega stanja

Pri koncepciji naravnega stanja se temeljna enota v mednarodnih odnosih, država oz. mednarodna skupnost obravnava kot decentraliziran, anarhičen sistem držav, ki zaradi svoje suverenosti ne sprejema avtoriteto mednarodnega pravnega reda. Odnosi med državami so odnosi moči, na podlagi katerih same odločajo o strukturi in kvaliteti mednarodnih odnosov.

Hobbes je razlikoval odnose znotraj družbe od odnosov v mednarodni skupnosti. Prvotno naj bi mednarodne odnose označevalo "naravno stanje" ali "vojna vseh proti vsem" (Hobbes v Benko 1997: 61). Človek je po svoji naravi nagnjen k sporom zaradi lastnih egoističnih interesov. Takšno stanje je mogoče preseči z vzpostavitvijo organizacije oblasti, na katero bi v zameno za zagotavljanje miru, posamezniki prenesli del svoje suverenosti. Vendar pa se je takšno naravno stanje vojne izkazalo kot nestalno, kar dokazujejo številne meddržavne pogodbe. Te Voltaire označuje kot politično sredstvo za ravnotežje moči, ki je nujno za preseganje naravnega stanja (glej Benko 1997: 61).

V okvirih teorije naravnega stanja se je razvila **realistična teorija** mednarodnih odnosov, ki podobno kot je Hobbes, razlikuje med zunanjo in notranjo politiko. Kot pravi A.Aron, da "dokler človeštvo ne bo doseglo svoje združitve v univerzalni državi, bo vsaj dotlej obstajalo bistveno razlikovanje med notranjo in zunanjo politiko." (Aron v Benko 1997: 63). Vplivni, realistični teoretik mednarodnih odnosov, Morgenthaut, je v svojem temeljnem delu Politika med državami, opredelil šest načel političnega realizma:

- načelo objektivnih zakonov, vkoreninjenih v človekovi naravi, ki obvladujejo politične odnose; teh načel ni možno spremeniti, zato se jim je treba prilagoditi na podlagi poznavanja zgodovine, s pomočjo katere bi znanstveniki lažje in racionalneje iskali alternativne možnosti,
- načelo racionalnega izbiranja najprimernejše odločitve državnika med racionalnimi alternativami za rešitev problema, na podlagi preverjanja racionalnih hipotez z resničnimi dejstvi in posledicami,

- načelo delovanja države v mejah nacionalnega interesa, ki daje državi moč in enotnost,
- načelo neutemeljevanja realistične teorije zunanje politike zgolj na podlagi motivov in ideološki pripadnosti,
- načelo ne vključevanja splošnih moralnih načel v akcije države, brez predhodnega političnega preudarka in presoje ter upoštevanja političnih posledic na videz moralnih dejanj,
- načelo ohranjanja avtonomije politične sfere in razmišljanje političnega realista v smislu interesa, opredeljenega kot moč, “kot ekonomist v smislu interesa, opredeljenega kot bogastvo.” (Morgenthau v Benko 1997: 66).

Temelj realistične teorije je država, kot mednarodni subjekt v mednarodnih odnosih, zakoniti nosilec moči in kot teritorialna enota z avtonomnimi političnimi procesi, ločenimi od zunanjih vplivov. Funkcija države je zagotavljanje svoje lastne varnosti in nacionalnih interesov ter s tem namenom tudi stabilnosti mednarodnega sistema, katerega ravnotežje moči držav bi dosegale z medsebojnim povezovanjem.

3.2.2 Sociološke teorije mednarodnih odnosov

Sociološke teorije, v nasprotju od klasične teorije naravnega stanja, uporabljajo pri svojih razlagah sistematične, empirične raziskave na mikro in makro ravni. Državo oz. mednarodno skupnost razumejo kot gosto mrežo različno intenzivnih in kakovostnih povezav, katerih subjekti so mednarodne, vladne in nevladne organizacije, mednarodne interesne in ostale skupine, ki se ukvarjajo z reševanjem konfliktov, sociološko mobilizacijo, politikami razvoja, integracijami,...

Sociološke teorije se glede na pristop raziskovanja delijo na behavioristično in funkcionalistično koncepcijo mednarodnih odnosov.

Behavioristični pristop metodično opazuje vedenje organov v mednarodni skupnosti in se ukvarja z “anatomijo in fiziologijo organizma mednarodne skupnosti” (Benko 1997: 103). Znanstveni pristop je namenjen raziskovanju institucij in formalnih struktur z uporabo empiričnih podatkov ali kvantitativne analize dogajanj, kot navajata predstavnik tega pristopa, F.W. Hole in R.S. Jordan (Hole in Jordan v Benko 1997: 103).

Teoretiki behavioristične šole navajajo, da je družbeni pojav vedno mogoče omejiti na individualno vedenje, tako v svojih opazovanjih in analizah raziskujejo tako posameznika kot globalno družbo. Za doseg ciljev in znanstvenih rezultatov namenjajo veliko pozornost metodologiji, ki so jo razčlenili na tri faze raziskovalnega postopka; zbiranje in obdelavo podatkov, kvantifikacijo in izdelavo modelov.

Pri raziskavah obravnavanih pojavov poskušajo bit teoretiki čimbolj natančni in kar se da objektivni. Vendar je zaradi spektra podatkov natančnost vprašljiva in je zaradi možne nezanesljivosti statističnih podatkov ni mogoče kvantificirati.

V zadnji metodološki fazi, bi teoretiki z različnimi modeli lahko pojasnjevali vrsto mednarodnih dogajanj, kar Weber označuje za “uporabo t.i. idealnih tipov”. “Idealni tip služi kot merilo in ugotovitev, koliko se kak zgodovinski dogodek približuje ali pa oddaljuje od idealne konstrukcije.” (Weber v Benko 1997: 109).

Poleg izdelave modelov pa so teoretiki v tretjo metodološko fazo uvrstili še “teorijo iger”, kjer gre za “raziskovanje dveh ali več dejavnikov v njihovih medsebojnih odnosih in glede na nek problem, ki je zanje skupen.” (Benko 1997: 110-111), glede na to ali imajo akterji oz. igralci skupne, različne ali mešane interese. Vendar pa je uporaba modelov in rezultatov metodologije omejena in “noben rezultat kake formalne teorije ni povezan z realnostjo.” (Rapaport v Benko 1997: 112).

Pod behavioristične teorije spada še en, **komunikacijski pristop** K. Deutscha, ki se pri raziskavah osredotoča na obseg merljivih transakcij (poštni promet, telefonske komunikacije, intenzivnost trgovinskih stikov, turizma, študentske izmenjave itd.) med posameznimi subjekti, kot zanesljiv kazalec določitve stopnje njihove povezanosti (glej Benko 1997: 97-117).

Funkcionalistični pristop uporablja analizo sistema odnosov med organi ob istočasnem ugotavljanju njihovih funkcij, glede na: število funkcij v družbenem sistemu, en pojav z isto funkcijo v različnih družbenih sistemih in en pojav z različnimi funkcijami v različnih družbenih sistemih.

Načela, ki jih uporablja funkcionalna teorija, so:

- vsak družbeni sistem je namenjen zadovoljevanju določenih družbenih potreb,
- vsak del sistema ima različen funkcionalen pomen, ki je namenjen vzdrževanju sistema, stabilizacije in integracije,
- vsak del sistema ima določeno stopnjo neodvisnosti in samostojnosti,
- za vse družbe obstajajo številne univerzalne potrebe in pogoji za lasten obstoj.

Po Parssonsu je za vsak družbeni sistem mogoče določiti funkcije, pomembne za njegov obstoj. Prva funkcija sistema je njegovo vzdrževanje, ohranjanje in reprodukcija. Sledi prilagajanje sistema okolju. Tretja funkcija je sposobnost sistema, da dosega zastavljene cilje. Zadnja funkcija pa je integracija v kateri posamezni sistemi in njihove funkcije delujejo soodvisno povezano (glej Benko 1997: 118-123).

4. NASTANEK ZDA

Prvi prebivalci, ki so se naselili na ameriško celino, so prišli že med ledeno dobo pred 30.000-10.000 leti iz Sibirije, kar dokazujejo arheološke najdbe. Indijanci naj bi bili njihovi potomci, ki so razvili različne kulture in družbene ureditve.

Prvi Evropejec, ki je prvi prišel v stik z Ameriko, je bil najverjetneje vikinški pomorščak Leif Eriksson iz Grenlandije, ki se je okoli leta 1000 za kratek čas naselil v deželi na severovzhodnem delu ameriške obale, ki jo je poimenoval Vinlandija. Skoraj petsto let kasneje, leta 1492, je italijanski pomorščak in raziskovalec Krištof Kolumb pod špansko zastavo priplul na ameriško celino, misleč da je odkril zahodno pot v Indijo. Tako je celina dobila svoje ime šele po italijanskem pomorščaku Amerigu Vespucciju, ki je prvi ugotovil, da gre za novo celino med Evropo in Azijo.

Prvi evropski naseljenci na novi celini so bili Španci in Portugalci. V 17. stoletju pa so severni del celine prevzeli predvsem Angleži in Francozi, ki so se tudi zapletli v sedem letno vojno za kolonije na ameriški celini, v kateri je bila poražena Francija.

Prva angleška naselbina je bila Jamestown v Virginiji (1607), prvo kolonijo Plymouth pa so leta 1620 ustanovili angleški puritanci, ki so upali na idealno skupnost v kateri jih ne bi nihče politično preganjal.

Do sredine 18. stoletja je bilo v severni Ameriki že 13 kolonij, v katere so se priseljevali večinoma naseljenci iz matične države, ki so želeli uživati svobodo, tako versko kot intelektualno. Anglija je naseljencem v kolonijah prepustila samoupravo, tako so le te hitro napredovale in močno konkurirale angleški proizvodnji. Zato je v 18. stoletju Anglija začela v duhu merkantilizma omejevati proizvodnjo v kolonijah, poostrila nadzor ter naložila kolonistom velike davke, med njimi tudi davek, s katerim bi poravnala vojni dolg iz sedem letne vojne s Francijo. Prav tako je britanska vlada sprejela zakon, ki je naseljencem prepovedoval širitev proti zahodu. Takšno vmešavanje britanske vlade je za koloniste postajalo moteče in pojavljati so se začele težnje po večji samostojnosti, demonstracije in upori (glej Gardner in drugi 1998: 377- 379). Zgled je bostonski pokol,

upor bostonskih meščanov angleški vojski, kjer je bilo ubitih 5 ljudi.

Leta 1773 je britanski čajni zakon (zmanjšanje trošarine na čaj doma, ne pa tudi v angleških kolonijah) izzval Bostonsko čajanko. "Prebivalci Bostona so se, preoblečeni v Indijance, vkrcali na ladje Angleške vzhodnoindijske družbe in zmetali v morje tovore čaja. Pobiralce davkov so premazali s katranom in povaljali v perju ter jih prisilili, da so pili čaj." (Parker 1997: 241). Britanski kazenski ukrepi so spremenili Boston v trgovsko zaprto območje, dokler ne bi povrnili odškodnine za čaj.

Že leta 1764 se je James Otis v letaku Pravice britanskih kolonij zavzemal za omejitve moči angleškega parlamenta zaradi uvedbe davkov, saj je jemanje lastnine brez pristanka razumel kot kršitev naravnega zakona. Ker se angleški parlament ni odzival na želje angleških kolonistov, so se le ti odločili za konstitucionalizem in oblikovanje dokumenta, ki bi ubranil njihove pravice pred vmešavanji imperialne oblasti (http://www.zofijini.net/modrost_kriza.html; 24.6.2006).

Septembra 1774 so Američani sklicali prvi kongres predstavnikov vseh kolonialnih skupščin ter organizirali trgovinsko zaporo za britanski uvoz. Napetost je bila vse večja, spopadi med lokalnimi demonstranti in britanskimi četami pa vse bolj številni. London je zavračal vsak predlog za spravo, kar je sprožilo vojno za neodvisnost ameriških kolonij.

4. julija 1776 so kolonisti sprejeli enostransko Deklaracijo o neodvisnosti, ki jo je osnoval Thomas Jefferson. Ameriški vrhovni, vojaški poveljnik. George Washington je za spodbudo in namen vojskovanja dal besedilo prebrati vsaki četi svoje vojske. Nastala je nova federativna republika ZDA, ki ji je sprva manjkalo organizacijske strukture in zadostne vojaške opreme. Tako so se v vojni vrstili številni ameriški porazi, dokler ni posredovala Francija, ki še ni pozabila na sedem letno vojno z Anglijo za kolonije. Leta 1781 so na polotoku Yorktown skupaj dosegli poraz britanske vojske pod poveljstvom Lorda Cornwallisa, kar je pomenilo konec britanskega gospostva nad ZDA.

Leta 1787 so Američani osnovali zvezno ustavo, ki je od tedaj naprej vladala republiki. Ameriška ustava je požela javno zaupanje širokih množic. Temeljno načelo ustave je bilo, da vsa oblast izhaja iz ljudstva. Z ustavnimi amandmaji Bill of rights je zagotavljala osnovne pravice državljanov, tako da predsednik ali kongres ne bi mogli zlorabiti svoje moči. Ustava je tudi vključevala princip delitve oblasti na sodno (vrhovno sodišče), zakonodajno (dvodomni kongres) ter izvršno s prvim predsednikom Georgeom

Washingtonom (glej Parker 1997: 241- 244).

Tako zasnovana ustava je vsebovala vse temeljne poteze razsvetljenstva, ki so jih oblikovali Locke, Montesquieu, Rousseau in drugi. ZDA so kot liberalna, federalno urejena demokracija na osnovi enakosti in svobode državljanov (sicer bele rase) postale zgled Evropi (glej Boden 2004: 66).

Leta 1823 je Monrojeva doktrina prepovedala vmešavanje Evrope v Ameriko, s čimer so ZDA postale odločilna sila v Ameriki.

Po utrjenih temeljih so ZDA začele z raziskovanjem zahodnih predelov celine, s širjenjem ter priključevanjem drugih držav s silo ali kupčijo. Leta 1803 so z Louisiansko pogodbo kupili obširno francosko ozemlje, ki je zavzemal osrednji del ZDA. Z Gadsdenovim nakupom (1848) so kupili nekatera ozemlja Mehike, ter leta 1867 od Rusije kupili Aljasko.

Celino so v 19. stoletju tudi zaradi priseljevanja evropskih ljudstev zaznamovali širjenje, naraščanje proizvodnje in rast prebivalstva. Ljudje so verjeli v potrebno šolanje, kar potrjuje že leta 1636 ustanovljena prva univerza v Severni Ameriki, Harvard. Visoka stopnja izobrazbe je deloma vplivala tudi na uspeh Američanov in na zgodnjo industrijsko revolucijo v državi, konec 18. stoletja. Industrijsko se je razvijal predvsem severni del države, medtem ko je jug še živel od plantažnega gospodarstva, odvisnega od dela sužnjev. Severni del je problem pomanjkanja delovne sile reševal s pospeševanjem tehničnega razvoja ter obsojal in nasprotoval suženjstvu, zaradi česar se je južni del države upiral centralistični avtoriteti in pritiskom. Gospodarske razlike med severom in jugom so postale velike, pojavile so se težave na področju finančne in davčne politike, vprašanje suženjske delovne sile pa je doseglo vrhunec z novim ameriškim predsednikom Abrahamom Lincolnom, »temnim princem kapitalizma« (Williams v Bacevich 2003: 28). Tako so se južne države Amerike odcepile in ustanovile Konfederacijo, kar je sprožilo ameriško državljansko vojno (1861-1865), ki je nenazadnje opustošila jug. Po umoru predsednika Abrahama Lincolna leta 1865 so južne države doleteli dodatni kazenski ukrepi. Suženjstvo je bilo odpravljeno, vendar je rasno sovraštvo vztrajalo še dolgo stoletje. Sledil je industrijski razcvet, ki je ameriško gospodarstvo dvignilo na najproduktivnejše, z največjo stopnjo rasti na svetu (glej Parker 1997: 245-249).

4.1 Amerika v obdobju svetovnih vojn

V času prve svetovne vojne, ki je divjala v Evropi, je ameriški predsednik Woodrow Wilson razglasil nevtralnost ZDA (1914-1917). Takšen položaj države je bil v njenem lastnem interesu, saj je s prodajo orožja in zadolževanjem alianse raslo ameriško gospodarstvo. Evropske države so postajale vse bolj odvisne od ZDA. Vendar pa so bili visoki profiti in tržna rast odvisna od bojev na zahodni fronti, zato bi bil francoski in britanski poraz v vojni še toliko bolj tvegan. Pritiski ameriških ekonomsko - industrijskih mogotcev in še posebej nemška podmorniška ofenziva, ki je prizadela ameriško plovbo, je ZDA leta 1917 prisilila k vključitvi v vojno. Zmagi alianse je sledila prenova Evrope, katero so v Versaillesu oblikovale države zmagovalke.

Ameriška zavrnitev Versajske pogodbe in neuspeh idej (Wilsonovih 14 točk) ameriškega predsednika Woodrow Wilsona leta 1920 je pomenilo umik ZDA iz evropske politične scene. Tako je državo zajel izolacionizem, zaradi katerega je kasneje zavrnila tudi članstvo v Društvu narodov. Vendar izolacionistični karakter ameriške diplomacije v medvojnem času v praksi le ni bil tako zaprt. Vlada je ščitila interese industrije, ta pa je potrebovala več tržnega prostora. Obstoj ameriškega bogastva je bil odvisen od nenehne trgovinske rasti in njene širitve izven meja države. Na podlagi domačega ekonomskega in socialnega stanja so ZDA oblikovale svojo zunanjo politiko in t.i. „open door strategijo“ (Bacevich 2003: 20).

Po prvi svetovni vojni so ZDA omogočile Nemčiji visoke vsote posojil, kar je omililo pritisk plačevanja vojne odškodnine ter omogočilo ameriške ekonomske investicije v Nemčiji (npr. leta 1929 v Essnu ustanovljena ameriška podružnica Coca-cola).

Z ekonomskimi politikami in s komercialnimi aktivnostmi so ZDA širile kulturni vpliv po Evropi. Ljudje so sprejemali ameriške dobrine za svoje (kino, glasba, obnašanje,...), za katere je bila najbolj dovzetna Nemčija. Ameriška zunanja politika je bila tako usmerjena v politično, ekonomsko in kulturno amerikanizacijo Evrope oz. v širjenje ameriških ekonomskih modelov in vrednot (glej Waites 1995: 122-123).

4.1.1 Ameriška zunanja politika – „open door strategija“

Open door strategija oz. strategija odprtih vrat je bila “klasična strategija nekolonialistične imperialne ekspanzije“, kot jo je označil ameriški zgodovinar W.A. Williams (Williams v Bacevich 2003: 26). Strategija je odločilno oblikovala ameriške mednarodne odnose na podlagi lastnih gospodarskih interesov in ekonomski ekspanziji. Takšna ameriška zunanja politika je izhajala iz problemov in potreb notranje politike. Dogma odprtosti je postala temelj ameriške ideologije in vrednota po kateri naj bi bil oblikovan celoten svet. Odprtost je postala predpogoj za svobodo, demokracijo, stabilnost in varnost. „Večanje tržnega prostora povečuje območje svobode, območje svobode povečuje tržni prostor“ (Williams v Bacevich 2003: 26).

Ameriški zgodovinar C.A. Beard je ameriško strategijo zunanje politike opisal kot sanje neskončne ekonomske širitve z mehaničnim dojemanjem odprtosti sveta, brez upoštevanja volje, kulture, političnih tradicij in vrednot drugih držav. Pri dosegu tega cilja in pod pretvezo potrebe po svobodi in svetovnem miru, naj bi bila dovoljena tudi uporaba sile ali vojaških kapacitet. Notranje in zunanje ameriške politike so izvirale iz istega interesa. Samo domači trg ni mogel zadovoljiti ameriško industrijo in produkcijo, saj Američani niso mogli porabiti toliko dobrin, kot se jih je proizvedlo. Zato je bila ekonomska ekspanzija izven državnih meja potrebna za obstoj ameriškega bogastva in nujna za stabilno ameriško gospodarstvo (glej Beard v Bacevich 2003: 15-19).

Leta 1929 se je ameriški gospodarski napredek končal z borznim polomom in padcem delnic. Gospodarska kriza je odmevala tudi v Evropi. Predsednik Franklin D. Roosevelt je izvedel nujne ukrepe ter z novo politiko New Deal zaustavil depresijo. Vendar je bila Roosveltova oživitvev gospodarstva le delna, saj je proizvodnjo masovno pospešila le nova svetovna vojna. Kot vsi prejšnji predsedniki, se je tudi Roosevelt oprijel strategije odprtih vrat. „Z oživitvijo Wilsonovega argumenta o sijajnem poslanstvu ZDA celotnemu svetu, je Roosevelt povedel ZDA v vojno, da bi zgladil svoj nezadostni New Deal.“ (Beard v Bacevich 2003: 22).

Zaradi formalnega političnega izolacionizma so ZDA sprva v drugi svetovni vojni le materialno oskrbovale Veliko Britanijo in Francijo, vse dokler ni nemška zaveznica Japonska napadla Pearl Harbour na Havajih (1941). H končni zmagi je pripomogla velika, ameriška industrijska moč, z vrhuncem uporabe atomske bombe, s katero so Japonsko prisilili k predaji.

Svetovna vojna je bistveno okrepila gospodarstvo ZDA. Za gospodarsko prevlado in liberalizacijo svetovne trgovine, demokratičen politično – ekonomski sistem, ki bi temeljil na svobodnem trgu, sta se zavzemala oba ameriška predsednika, tako Wilson Woodrow, kot F.D. Roosevelt. Oba sta skušala pripraviti teren svetovne politike po kateri bi druge države sledile Ameriki, kot vodilni sili (glej Knusten 1999: 201).

Po končani vojni leta 1945 so se ZDA zavzele za rekonstrukcijo porušene Evrope. Interese in težnje k stalni prevladi nad evropskim kontinentom so začele uveljavljati z amerikanizacijo oz. propagando ameriških modelov ter finančnimi pomočmi za obnovo gospodarstva. Nekdanja evropska politična moč je z vojno zbledela in edini pravi konkurent ZDA je postala Sovjetska zveza z vzponom komunizma. 12. aprila 1945 je Roosevelta zamenjal novi ameriški predsednik Truman, ki je zaostрил odnose s Sovjetsko zvezo. Začela se je hladna vojna.

Poleg znanstvene vojne in tekmovanja z dosežki so se ZDA bojevale proti širitvi komunizma. Da bi si zagotovile branik pred komunizmom iz obeh strani, so ZDA z Marshallovim planom ponudile finančno pomoč obnovi zahodne Evrope in Japonske. Ameriški državni sekretar G.C. Marshall se je zavedal evropske krize in nujno potrebne pomoči za politično stabilizacijo in mir, ki bi preprečila nevarnost recesije in nezaposlenosti v ZDA. Vendar je Sovjetska zveza iz strahu pred ameriškimi ekonomskimi posegi na njenem interesnem območju, prisilila države pod njenim okriljem, da so se odpovedale finančni pomoči za evropsko obnovo. Tako je bila rekonstrukcijskega programa deležna le zahodna Evropa, kljub Marshallovi pojasnitvi, da njihova „politika ni usmerjena proti katerikoli državi ali doktrini, temveč proti lakoti, revščini, obupu in kaosu,...“ (Marshall v Waites 1995: 130).

Tako kot se je Sovjetska zveza bala ameriških posegov, tako so ZDA pred nevarnostjo širitve komunistične ideologije v Grčijo in Turčijo sprejele Trumanovo doktrino, ki je

državama nudila pomoč pri obnovi in obrambi pred komunistično ekspanzijo.

V zahodni Evropi je Marshallova pomoč obrodila integracijske sadove, česar so si želele tudi ZDA. Amerika je podpirala evropsko združevanje v upanju, da bi dobila močno zaveznico pri svoji strategiji, širjenju lastnih vrednot demokracije in svobode ter skupnega trga (glej Waites 1995: 130-136).

Z namenom skupne obrambe oz. ameriško kontrolo Nemčije, obrambo pred Sovjetsko zvezo in komunističnimi silami ter ameriški vplivi v Evropi, so ZDA skupaj s Kanado in desetimi evropskimi državami ustanovile Severno atlantsko zvezo NATO (4.4.1949).

Hladna vojna med ZDA in SZ je imela tudi svetovne razsežnosti. Z vdorom na Kubo, so ZDA preprečile SZ postavitev svojih raket ter dolgo varovale južni Vietnam pred komunističnim severom, dokler se niso leta 1974 po porazu dokončno umaknile iz države. Sledila so obdobja gospodarskega razcveta in recesije, deloma odvisnih od naftne krize in nemirov na Bližnjem vzhodu. Leta 1990, ko je Irak zasedel Kuvajt, so se ZDA vključile v vojno. S posredovanjem med narodi so za zagotovitev miru začele ZDA igrati vlogo nekakšnega svetovnega policaja (glej Gardner in drugi 1998: 379-382).

5. RAZVOJ EVROPSKE IDEJE IN EVROPSKIH INTEGRACIJ

5.1 Antika

Antična Evropa naj bi po starogrškem mitu predstavljala žensko Evropo, v katero se je zaljubil Zevs, jo v podobi bika zapeljal, ugrabil feničanskemu kralju Agenorju ter jo odpeljal na Kreto. Tam mu je Evropa povila tri otroke. Ker pa so antični kronisti navajali le tisto, »kar so jim povedali« ali so »izvedeli«, tako obstajajo tudi druge različice o Evropi. Primer so Zgodbe grškega zgodovinarja Herodota iz 5. stoletja pr. n. št., v katerih zgodovinar navaja dejansko ugrabitev feničanske kraljične Evrope, vendar v povračilo za ugrabitev princese Io, ki so jo iz grškega mesta Argos odpeljali Feničani (glej Toplak 2003: 24-25).

Kakorkoli že, Evropa je v obdobju antike pomenila zgolj mobilni, geografski pojem, obširno regijo, ki se je od drugih razlikovala glede na to, bolj kaj ona je in manj kaj ni. Zmotne predstave o razsežnosti Evrope in pomanjkanje informacij o njeni notranjosti so povzročili Feničani, ki so takrat nadzorovali Gibraltar in s tem onemogočili spoznavanje obsega celine. Takšna grška delitev sveta na znani in neznani svet oz. na civilizirane Helene in vse druge barbore ter dolgotrajni vojaški konflikt med Grki in Perzijci sta pripravljala do posebne kulturne oznake svetov, »neposredne identifikacije Evrope z Grčijo in Azije s Perzijo« (Toplak 2003: 28).

Antika, imenovana tudi klasični stari vek, velja za zibelko evropske zahodne kulture, predvsem zlitje grško-rimske civilizacije pa tudi latenska kultura Keltov, prvega ljudstva, ki je skoraj v celoti naseljevalo evropsko celino (v 3. in 2. stoletju pr. n. št., od Britanije do spodnjega toka Donave in od tirolskega sredogorja do severne Italije) in kateri so gradili prva mesta celinske Evrope. Antika je zapustila oris temeljnih potez družbenega, političnega in duhovnega razvoja celine (glej Boden 2004: 17).

Grško rodovno kraljevino je vzporedno z razvojem mestnih držav polisov zamenjala aristokratska struktura oblasti in omogočila primerjanje mnenj ter politično odločanje širših slojev glede na majhnost političnih enot. Značilnosti notranje strukture polisov sta pravica do samoodločbe ter ravnovesje moči. Zaradi tega je ohranila svoj vpliv v organizaciji evropskih mest in tudi političnih strukturah kasnejših družb. V filozofiji so se takrat začeli ukvarjati s temeljnimi družbenimi vrednotami kot je npr. varovanje šibkejših v skupnosti, s človekovo naravo in s pravičnim vodenjem države ter s pojmom pravičnosti. Tako je Platon (427 – 347 pr. n. št.) zagovarjal vladavino filozofov, saj lahko le najmodrejši in najkrepostnejši, torej filozofi, ravnajo pravično. Kasneje je njegov učenec Aristotel v Politiki govoril o vrojenosti pravičnosti državni skupnosti zaradi prava, ki je ureditev državne skupnosti in ravno pravo razsoja o tem, kaj je pravično. Skupnost, v kateri bi vsi na enak način menjaje vladali, bi usmerjal zakon, ne da bi se vladavina večine spremenila v despotijo. Aristotelova filozofija je oblikovala temelje duhovne in znanstvene zgodovine »Evrope« in krščansko- sholastične filozofije srednjega veka, saj so okoli leta 1200 z arabskimi prevodi njegove predstave znova zaživele.

Usodo mestnih držav so zabeležila neprestana tekmovanja med plemiškimi družinami in njihova tradicionalna mitska predstava o idealu oz. heroju, pritiski in zahteve kmetov ter moč vzpenjajočih se trgovcev in obrtnikov. Ti boji za oblast so postopoma pripeljali do centralistične oblike vladavine, tiranije. Pred tem si je Filip II. Makedonski prizadeval ustvariti splošni mir in združitev grških političnih enot, njegov načrt pa je uresničil sin Aleksander Veliki. Po njegovi smrti leta 323 pr. n. št. se je središče antike iz grškega polotoka preselilo na italjanski polotok. Širjenje Rimljanov je sprožilo zaton »Aleksandrije« in helenizma, vendar pa grška kultura v rimskem cesarstvu ni zamrla temveč je bila celo spoštovana (glej Boden 2004: 17- 21).

Za Rim je bila značilna osvajalna politika in združevanje ozemlja oz. širjenje obsega rimskega cesarstva zaradi gospodarskih interesov, resnični ali domnevni zunanji grožnji ter rimski predstavi o vojni kot sredstvu za ponovno vzpostavitev pravnih pravil, ki so jih kršili nasprotniki. Prvotno Rimsko republiko (5. st. – 1. st. pr. n. št.), ki so jo vodile posamezne osebnosti je skozi revolucionarno obdobje notranjih spopadov in bojov za

oblast (133 – 27 pr. n. št.) končal Julij Cezar, ki je uvedel Cesarstvo (27 pr. n. št. - 476 n. št.). Vendar pa je v 3. stoletju zaradi pritiska Germanov in drugih ljudstev na meje države, zaradi izčrpavanja gospodarstva z dajatvami za vzdrževanje miru ter zaradi vojne in obveznosti vojaških cesarjev do vojske tudi cesarstvo zajela kriza. Tako se je zaradi številnih bojišč vpeljala decentralizacija uprave in vlade oz. »sistem več cesarjev« (Mastnak 1998: 20), seljenje središča cesarstva iz Rima v Milano, Raveno, Bizanc oz. Konstantinopol, razdelitev cesarstva na vzhodni in zahodni del in navsezadnje vpad germanskih ljudstev in propad Rimskega cesarstva (leta 476). Zahodnorimsko cesarstvo je razpadlo zaradi germanskega vojskovodja Odoakera, ki je vrgel s prestola zadnjega zahodnorimskega cesarja Romula Avgustula. Vzhodnorimsko cesarstvo oz. Bizantinsko cesarstvo pa se je ohranilo do leta 1453, ko so Carigrad zavzeli Turki. In kot pravi Mastnak (Mastnak v Mastnak 1998: 20) je bil eden od treh dedičev rimskega cesarstva ravno islamsko cesarstvo, vzrok za številne verske vojne in oblikovanje »Evrope kot ene zgodovinskih oblik zahodne enotnosti«.

Vsekakor je poleg antične kulture, filozofije, umetnosti, pravnih znanosti in drugih antičnih dosežkov pomembno širjenje in sprejemanje krščanstva na podlagi tolerančnega oz. milanskega edikta iz leta 313, ki je kristjanom zagotovil versko svobodo oz. priznal krščanstvo za enakopravno religijo. Leta 380 je ortodoksna oblika krščanstva že postala državna religija. S tem je stopila na področje politike, druge vere in krščanske smeri pa so bile prepovedane (glej Boden 2004: 25).

5.2 Od propada rimskega imperija do prvih evropskih idej

Kot je grška kultura vplivala na Rim, tako je Rim vplival na ostali del Evrope. Pri napetih soočenjih Rimljanov z drugimi ljudstvi je prišlo do mešanja rimske civilizacije in regionalnih družbenih ter političnih tradicij, kar je posledično, poleg splošne zavesti o rimski državi, oblikovalo poseben regionalni občutek identitete, še posebej pri ljudstvih zahodnih provinc. To je evropski zgodovini vtisnilo velik pečat.

Rimski vpliv je kasneje zamenjal germanski, ki se je širil s severa proti jugu in nazadnje dosegel propad zahodnorimskega cesarstva (glej Boden 2004: 27-44). Na razpadlih rimskih provincah so se tako naselili "barbari" (7.-10.st.n.št.) ter se po preseljevanju in mešanju ljudstev nazadnje ustalili na majhnih srednjeveških naselbinah, škofijah in fevdalnih posestih, uveljavili fevdalni družbeni red, znanost pustili v samostanih, opustili trgovino ter namesto zakonov upoštevali zvestobo kralju in običaje.

Evropsko ozemlje se je tako razdrobilo (glej Toplak 2003 : 36).

5.2.1 Karel Veliki in prva evropska skupnost, Sveto rimsko cesarstvo

Zatem se je na ozemeljsko razkosanem srednjem veku in ruševinah rimskega imperija dvignilo Karolinško kraljestvo, kot prva srednjeveška, velika evropska država po letu 476 s središčem v Aachnu, ki jo je združil in ji vladal Karel Veliki. Politično in gospodarsko je združevala večino evropskega ozemlja in bila upravno urejena po rimskem vzoru. Zgodovinsko naključje je, da so države z ozemlja, ki je zasedal imperij Karla Velikega, kasneje leta 1951 obsegale oz. bile članice Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ) (glej Ješovnik 2000:4).

Karel Veliki je skupaj in pod vplivom svojega svetovalca Alkvina, kraljestvu vdihnil novo kulturo, sam pa si je zamislil obnovitev Rimskega imperija, "Renovatio Imperii Romani" (Debeljak 2004: 82). Leta 800, ko ga je papež Leon III. kronal v Rimu, je postal cesar Sveto rimskega cesarstva, kar je razvnelo spore z Bizancem, po njegovi smrti pa je cesarstvo začelo počasi razpadati. (glej Toplak 2003: 36-39).

5.2.2 Cerkev in “Kristijanija”

Pomembno vlogo v takratnem času je imela vera in širjenje krščanstva s pokristjanjevanjem, ki so ga opravljali menihi. Leta 753 je papež Štefan II. prosil frankovskega vladarja Pipina Malega za vojaško pomoč proti Langobardom v zameno za maziljenje frankovskega kralja po božji milosti. Območja, ki jih je Pipin pridobil in podaril papežu, zgodovinsko poznano kot Pipinova daritev, so postala osnova za ustanovitev papeške države.

Kasneje je Sveto rimsko cesarstvo omogočilo katoliški cerkvi versko in ideološko poentoenje Evrope, tako je le ta v obdobju visokega srednjega veka izoblikovala nov politični koncept imenovan “Kristijanija” (Ješovnik 2000: 4). Temeljila je na dediščini Zahodno rimskega imperija; skupni latinski tradiciji, civilnemu pravu in verski enotnosti, zaživela pa ni nikoli niti ni nadomestila termina “Evropa”. Koncept “Kristijanija” se je tako uporabljal le v uradnih cerkvenih dokumentih (glej Ješovnik 2000: 4).

Obdobje visokega srednjega veka (10.-14.st.) je zaznamoval tudi vzpon mest in trgovine, upad frankovske moči v rimskem cesarstvu, stoletje angleško-francoskega spopada za prevlado, križarske vojne in shizma.

Shizmo, razkol v krščanski cerkvi je spodbudilo že kronanje Karla Velikega za cesarja Sveto rimskega cesarstva, saj se je bizantinski cesar imel za edinega zakonitega naslednika rimskega cesarja. Leta 1054 (shizma) pa sta rimski papež in bizantinski patriarh izobčila drug drugega. Evropa je bila versko, politično in družbeno razdeljena na vzhodni Bizanc in zahodni Rim. Temu je sledil investiturni boj (1075-1122), spor med papežem in cesarjem, po katerem se je politična moč papeža za nekaj let utrdila, vendar pa je kasneje pripomogel k velikem razkolu, zahodni shizmi (1378-1417), ko sta bila sočasno izvoljena dva papeža; eden v Rimu ter drugi v Avignonu, ki je bil popolnoma odvisen od francoskih vladarjev. Končalo se je leta 1414 s koncilom v Konstanci (glej Boden 2004: 48-52).

5.2.3 Pierre du Bois in Krščanska republika

Križarske vojne so poglobile zavest o enotni krščanski skupnosti in vzpodbudile prve načrte o politični skupnosti. Tako je Pierre du Bois (1255-1320), pravnik, svetovalec in propagandist francoskega kralja Filipa Lepega napisal najpomembnejši srednjeveški načrt o združenju Evrope, o ustanovitvi „Krščanske republike“. Cilj krščanske skupnosti naj bi bila sprava kristjanov ter skupna vojna proti islamu. Skupnost naj bi vodil svet v katerem bi vladarji ohranili popolno neodvisnost, sodišče devetih sodnikov pa bi razreševalo vse spore. V primeru prevelikih razhajanj naj bi zadnja beseda pripadala papežu v Rimu kot vrhovnemu arbitrerju med suvereni (glej Ješovnik 2000: 5), (glej Toplak 2003: 42).

Velja omeniti tudi „proevropsko oz. protiturško“ delovanje papeža Pija II., humanista Eneja Silvija Piccolominija, ki je pozival Evropo v vojno proti turkom ter tako uveljavil novo pojmovanje oz. identifikacijo Evrope s krščanstvom (glej Toplak 2003: 45).

Čas križarskih vojn je cerkvi dalo poseben položaj. Cerkev je pomenila prvo transnacionalno organizacijo na evropskih tleh, boj proti islamu pa lepilo Evrope. Vendar pa so islamski vplivi pomagali izoblikovati zgodovino evropske zavesti, saj so ohranili prevode antične filozofije Grkov, kar je bil pogoj za razvoj evropske renesanse (glej Debeljak 2004: 71-81). Pravtako je zahodna shizma, selitev papeštva v Avignon pod francoski politični nadzor, vplivala na prvo delitev oblasti, posvetno in cerkveno ter rodila rivalstvo za oblast in premoč. Vendar pa je omogočila tudi intelektualno svobodo, ustvarjanje številnih filozofov in vizionarjev neodvisno od cerkvene ideologije ter s tem nastanek prvih sistematičnih načrtov o združenju Evrope.

5.3 Renesansa (15.-18.st.)

Po obdobju stalnega vojskovanja, stoletne vojne med Anglijo in Francijo, križarskih spopadov ter moreče kuge je sledil je sledil preporod klasične evropske kulture in porast denarnega gospodarstva. Ponovno je oživel koncept antike s svojim individualizmom.

Čas renesanse so zaznamovali spopadi evropskih sil za prevlado, reformacija, humanistična miselnost ter začetki parlamentarizma. Gospodarstvo sta krepila živahna trgovina s sejmi (Lyon), na katero je močno vplivala evropska ekspanzija in odkritje Amerike v 15. st. ter nov način obrti. Ta se je preko manufaktur ter na podlagi tehnološkega napredka razvila v industrijo z delitvijo delovnega procesa proizvodnje na posamezne faze. Vzporedno z napredkom gospodarstva, tehnologije in znanosti se je v družbeni ureditvi razvijal nov sloj- meščanstvo. To je bilo v Angliji zaslužno za krepitev moči parlamenta, katerega korenine sežejo v Magna Charto iz leta 1215. Viden gospodarski in politični pomen so si pridobile zveze italijanskih mest, kjer se je renesančna kultura z opiranjem na antične zglede v umetnosti in filozofiji najhitreje razvijala. Središče renesanse so postale Firence, Neapelj, Milano in Rim, kjer so ustvarjali vodilni umetniki, kot so Leonardo da Vinci, Rafael, Michelangelo itd. Humanizem je oblikoval novo dojemanje človeka in sveta ter vplival na razvoj znanosti ter duhovnosti. Cerkev je zgubljala svoj vpliv in priljubljenost ter zaradi kupčevanja z odpustki širila družbeno nezadovoljstvo. Tako se je v 17.st. oblikovalo cerkveno-versko gibanje na pobudo Martina Luthra, ki je razcepilo krščansko cerkev ter spodbudilo nastanek novih cerkvenih skupnosti. Reformacija je pomenila notranjo reformo cerkve, razvoj sekularne države (delitev posvetne in cerkvene moči) in uvod v tridesetletno versko vojno za politično oblast evropskih sil, ki se je končala z Westfalsko pogodbo leta 1648.

Nov razvoj znanosti, umetnosti, miselnosti in evropska prekomorska odkritja so pospešila razvoj tehnologije. Tako je Gallileo s pomočjo teleskopa spremenil teorijo o središču sveta, iznajdba tiska je sporžila širitev idej, izpopolnitev parnega stroja pa je pospešila intenzivnost industrije, kar je nenazadnje povzročilo industrijsko revolucijo (glej Boden 2004: 58-65). V času renesanse je živela tudi potreba po združevanju z obrambnim

namenom (protestantska unija in katoliška liga evropskih sil v času tridesetletne vojne) ter evropska ideja s Podjebratskim in nepozabnim de Sullyjevim Velikim načrtom.

5.3.1 Jurij Podjebradski in Evropa novih držav

Češki kralj Jurij Podjebradski (1420-1471) je skupaj s svetovalcem Antoine Marinijem nekoliko priredil du Boisov načrt in si s skupno skupščino, sodiščem, mednarodno arbitražo, vojsko in proračunom zamislil konfederalno Evropo z namenom učinkovitejše obrambe proti Turkom (glej Ješovnik 2000: 5). Podjebradski si je v svojem načrtu evropske federacije zamislil evropske države, „Evropo novih držav“ (Toplak 2003: 47) in ne le cesarjev ter papeža. Ob bok sveta vladarjev je postavil predstavniško skupščino, glasovanje z navadno večino in rotacijski sistem predsedovanja skupščini. Kasneje je bil Podjebradskijev načrt spoznan za utopijo, saj naj bi po njem papež skrbel, da bi skupščina prejela cerkvene davke. Leta 1466 je papež Pavel II. celo izobčil Podjebradskega iz katoliške cerkve (glej Toplak 2003: 47- 48).

5.3.2 De Sully in Veliki načrt

Najbolj vizionarski načrt od vseh ostalih zamisli o združeni Evropi, a še vedno z namenom skupnega boja proti Turkom, je bil de Sullyjev Veliki načrt, ki so ga kasnejši politiki in teoretiki radi povzemali. Leta 1948 je Winston Churchill v svojem govoru v Haagu dejal: „Mi vsi smo služabniki Velikega načrta.“ (Churchill v Mastnak 1998: 44). De Sully (1559-1641), tesni sodelavec francoskega kralja Henrika IV. Navarskega je konfederalno urejeno Evropo v načrtu razdelil na petnajst vodilnih držav; šest dednih monarhij (Francija, Španija, Anglija, Danska, Švedska in Lombardija), pet izvoljenih monarhij (Poljska, Madžarska, Češka, Papeška država in Sveto rimsko cesarstvo) ter štiri

republike (Zveza italijanskih mest, Benetke, Švica in Belgija). Najvišje politično telo, ki bi vodilo države naj bi bil Evropski svet, v katerem bi imele večje države po štiri in male države po dva predstavnika s čimer je postavil temelje sistemu ponderiranih glasov. Predstavniki naj bi imeli tri letni mandate ter sprejemali obligatorne in dokončne sklepe po načelu večinskega glasovanja. Evropski svet bi bil namenjen reševanju konfliktov, vodenju skupne politike, usklajevanju različnih interesov, urejanju verskih in civilnih zadev. Tako urejena Evropa naj bi zagotavljala mir, rast meddržavne trgovine ter posledično večji gospodarski razvoj, kar bi pripeljalo do močnejšega zблиžanja evropskih narodov (glej Ješovnik 2000: 5-6). Vendar je tudi de Sullyjev Veliki načrt obveljal za utopijo, saj si je de Sully zamislil ravnotežje sil na podlagi enakomerne razdelitve evropskega prostora med te, tako da si sile medsebojno ne bi bile nevoščljive ozemlja niti se ne bale ena druge. Vendar tako ustrojen načrt je bil naravnani v škodo Avstrije (glej Mastnak 1998: 76).

Velik vpliv na nastanek Velikega načrta je imel francoski profesor Emeric Cruce, ki je uvidel povezavo med svetovnim mirom in rastjo svetovne trgovine ter predvidel večinsko glasovanje. Po njegovi ideji o evropski zvezi naj bi evropski vladarji ustanovili zvezo držav s stalnim svetom za arbitražo v Benetkah (glej Ješovnik 2000: 5). Vendar je v nasprotju od de Sullyja, ki je podpiral vojno proti Turkom, Cruce želel, da bi se skupščine evropske zveze udeležil tudi sultan (glej Toplak 2003: 58).

5.4 Razsvetljenstvo in revolucija

18. stoletje je zaznamovalo in spremenilo tok svetovne zgodovine. Iz idej razsvetljenstva sta se rodili francoska (leta 1789) in ameriška revolucija oz. ameriško gibanje za neodvisnost (leta 1776). Tradicionalne vzorce razmišljanja in religije je prerasla moč človeškega razuma. V središču preučevanja je bil človek, ne več bog, kar je pomenilo prvo filozofsko nasprotovanje cerkvi, krščanstvu in veri v zgodovini. Razsvetljenci so verjeli v človekovo sposobnost ter vzpodbujali svobodo, strpnost in neodvisno uporabo

razuma, kot je dejal filozof Immanuel Kant (v Boden 2004: 65) „sapere aude” ali drzni si misliti. V politiki, družbi in gospodarstvu je filozofija razsvetljenstva omogočila modernizacijo družbe in novo opredelitev države, ki je dobila temelje na poti do moderne ustave.

Prvi korak na koncu 17. stoletja je storil angleški filozof John Locke, ki je v svojem nauku o naravnem pravu zagovarjal pravico do življenja, svobode in lastnine vsakega posameznika. Z namenom, da bi se te pravice zavarovale, so se ljudje začeli prostovoljno združevati na podlagi „družbene pogodbe” (Boden 2004: 65), ki je pomenila temelj državnosti. Pogodba je določala, da morajo vsi državljani priznavati državno oblast, ta pa si mora prizadevati za varstvo pravic človeka.

Drugi korak k moderni državi je napravil francoski pravnik Montesquieu s spisom Duh zakonov (*De l'esprit des lois*, 1748), v katerem je opredelil ideal delitve oblasti v ustavni monarhiji na tri dele; izvršno, sodno ter zakonodajno oblast. „Svoboda lahko najbolje uspeva v državi, v kateri si moč deli več centrov. Ko več centrov med seboj sodeluje in hkrati tekmuje za oblast, se ustvari zaželjeno ravnotežje sil, brez katerega ni svobode.” (Debeljak 2004: 90). Medsebojno nadzorovanje le teh bi preprečilo kopičenje oblasti v rokah elit ter možnost diktature.

Nadaljnji korak je storil ženevski filozof Jean-Jacques Rousseau. Leta 1762 je v enem najbolj spornih del razsvetljenstva *Contrat social*, “O družbeni pogodbi” (Boden 2004: 222) postavil temelj francoski revoluciji in moderni demokraciji. Zavrnil je idejo monarhije in zagovarjal enakost ljudi, ki jim v državi pripada najvišja oblast. Torej suveren v državi je ljudstvo, nosilce oblasti v državi pa je označil kot nosilce mandata, ki jih je mogoče izvoliti in odstaviti.

Prvo uresničenje zamisli evropskih filozofov v praksi je bila ustanovitev Združenih držav Amerike.

Leta 1721 je Montesquieu opozoril na probleme takratne dobe ter na smešno nevednost plemstva in duhovščine v duhoviti satiri *Perzijska pisma*. Predrevolucionarno Francijo sta kot posledica razsipnosti absolutističnih kraljev ter sodelovanja v ameriški vojni za neodvisnost proti angležem pestili finančna kriza in družbena kriza starega režima “ancient regime” (Boden 2004: 66), zaradi česar se je intelektualna elita vse bolj oddaljevala od obstoječega političnega sistema. Leta 1789 je francoski kralj Ludvik XVI.,

zaradi pereče državne krize, sklical vse tri državne stanove: prvi stan- cerkev, drugi stan- plemstvo in tretji stan- bogati meščani. Ker se niso mogli zedinit, se je tretji stan ločil od preostalih predstavnikov in se razglasil za narodno skupščino ter ustanovil narodno gardo. Po umoru finančnega ministra Neckerja je razjarjeno ljudstvo s pomočjo narodne garde zavzelo trdnjavo Bastilijo kot "simbol despotske kraljeve oblasti v absolutizmu" (Boden 2004: 66). Kraljeva moč je oslabela in začela se je francoska revolucija. Narodna skupščina je sprejela deklaracijo o pravicah človeka in državljana, ki je pomenila uvod v ustavo sprejeto 14. septembra 1791, pravtako se je istega leta oblikovala nova zakonodajna skupščina. Eno izmed njenih struj so predstavljali jakobinci, ki so se zavzemali smrtno obsodbo kralja ter za odpravo monarhije, ki so jo 22. septembra 1792 nadomestili z republiko. Kmalu za tem je sledil koalicijski spopad med Francijo in zavezniškimi silami nekaterih drugih evropskih držav. Vojna se je končala leta 1797 z mirom v Campu Formiu, zmagovalec pa je bil Napoleon Bonaparte.

Napoleon je z državnim udarom leta 1799 končal z revolucijo ter z imperialnimi željami in „s sprejetjem konzularne ustave vzpostavil formalno demokratičen, toda v resnici diktatorski režim; z veliko večino je bil potrjen na ljudskem glasovanju.“ (Boden 2004: 223). Do leta 1815 je osvojil, obvladoval ter socialno in politično poenotil večji del Evrope, dokler ni bil premagan najprej pri Leipzigu ter dokončno pri Waterlooju. S porazom so utonile tudi njegove imperialne sanje o združenji Evropi. Vendar pa je zapustil temelje za vznik odporniških nacionalističnih ideologij, ki so leta 1848 s pomladjo narodov dosegle vrhunec (glej Boden 2004 : 65-67).

Napoleon si je želel Evrope kot ene same velike, bogate, srečne in enotne družine, z enakimi načeli in sistemom, eno valuto, z evropsko znanstveno akademijo in nagradami za spodbujanje znanstvenega napredka itd. (glej den Boer in ostali 1995: 68). Da bi osvojena ozemlja pravno poenotil je leta 1804 napisal svoj zakonik Code civil, ki je postal temelj civilnega prava. Z njim je Francijo spremenil v dedno cesarstvo ter na načelih moderne javne uprave ustvaril novo državno organizacijo z upravnim centralizmom, ki se je ohranila do druge polovice 20. stoletja.

Napoleon je notranji politiki zagotovil trdno ureditev ter postavil pravne, kulturne in upravne temelje za vladavino meščanstva, v kateri so se izražala načela revolucije.

Poenotil je sistem šolstva, duhovščino pa naredil odvisno od državnih plačil. Pravtako je po zmagi nad Prusi in z zasnovo Renske zveze omogočil kasnejše oblikovanje nove Nemčije, z vodilnim politikom Otto von Bismarcom, nad načeli revolucije in razsvetljenstva pa je navdihnil še številne druge evropske narode.

Poraz Napoleona leta 1814 je izkoristil avstrijski zunanji minister in državni kancler knez Klemens von Metternich, ki je sklical mednarodno zborovanje diplomatov, katerega cilj je bil obnoviti mir v Evropi. Dunajski kongres (1814/15) so krojile zaveznice Velika Britanija, Rusija, Avstrija in Prusija, ki so kasneje skupaj s Francijo oblikovale peterozvezo petih najmočnejših evropskih držav, ki bi druga drugo držale v ravnovesju oz. „pentarihijo“ (Boden 2004: 68). Kongres je potekal v znamenju restavracije oz. obnove starega sistema vladarskih hiš ter omejevanja francoske moči. Kasneje so se Avstrija, Rusija in Prusija združile v Sveto alianso, ki je imela vlogo evropskega policaja za vzdrževanje statusa quo ter tako preprečevala nastanek revolucionarnih in liberalnih politik, ki bi lahko ogrozile stari sistem.

Vendar pa je v Evropi kljub temu vrelo. Neprestana meščanska narodna in ustavna gibanja, liberalno demokratična prizadevanja ter gospodarska kriza so pripeljala do novih uporov, revolucij (marčna revolucija 1848) in narodnih preporodov, katerih cilj je bil doseči pravico narodov do soodločanja oz. konstitucionalizem (glej Boden 2004: 65-79).

V množici narodnih gibanj je bilo za evropsko idejo spodbujajoče sprva majhno tajno gibanje Risorgimento (preporod), ki se je razširilo v gibanju Mlada Italija (Giovine Italia), v katerem sta bila dejavna Giuseppe Mazzini in Giuseppe Garibaldi. Mazzini se je zavzemal za združitev italijanskih držav v enotno republiko, ki bi se z ostalimi evropskimi narodi združila v zvezo narodov (glej Boden 2004: 269). Po načelih splošnih človekovih pravic ter enakosti in bratstvu ljudi si je zamislil gibanje Mlada Evropa, ki bi vključevala sorodni gibanja Mlade Italije, Mlado Nemčijo in Mlado Poljsko (glej Boer in ostali 1995: 71).

Poleg Mazzinijeve Mlade Evrope so se od 17. stoletja dalje skozi čas razsvetljenstva in revolucij oblikovale različne zamisli o združenih Evropi, katerih cilj je bil mir v Evropi.

5.4.1 William Penn, prvi razsvetljenski evropski projekt

Verske vojne ter vsesplošen družbeni nemir in pustošenje v Evropi je vzpodbudilo angleškega kvekerskega ideologa Williama Penna (1644-1727) k pisanju prvega, razsvetljenskega evropskega projekta. Leta 1693 je objavil esej za mir v Evropi z naslovom *Essay Toward the Present and Future Peace of Europe*. Prepričan je bil, da je za mir v Evropi potreben enoten politični sistem in pravičnost (glej Toplak 2003: 58-59). Zgledoval se je po Sullyjevem Velikem načrtu, Švici in Združenih holandskih provincah ter tudi porajajočemu se angleškemu parlamentarizmu. Menil je, da bi morale vse evropske države reševati vse probleme in konflikte v skupnem Evropskem parlamentu, ki bi predstavljal evropske vladarje. Skupno število predstavnikov v skupščini bi bilo devetdeset, število predstavnikov vsakega kralja posebej pa bi bilo odvisno od gospodarske moči posamezne članice (glej Ješovnik 2000: 6-7). Pravtako se je Pennu zdelo pravilno, da bi svoje mesto v skupščini imeli tudi predstavniki Turčije in Rusije, če bi želeli pri tem sodelovati. Predstavniki bi se srečevali po rotacijskem sistemu in po potrebi. V okroglo oblikovani skupščini bi sprejemali odločitve s tajnim glasovanjem in tričetrtinsko večino. Vsak vladar bi moral zmanjšati obseg vojske in žrtvovati del suverenosti v prid skupnosti, na domačih tleh pa bi obdržal neomejeno moč (glej Toplak 2003: 60-61).

5.4.2 Abbe de Saint-Pierre in Shema za večni mir

Iste leta 1713, ko je bil v Utrechtu podpisan mirovni sporazum, ki je pomenil konec vojne za špansko nasledstvo in zadnjo omembo „krščanska država“, je francoski politični ekonomist Abbe de Saint-Pierre (1658-1743) objavil Projekt za vzpostavitev trajnega miru v Evropi. Ta je v marsičem povzemal Penna in komentiral de Sullyjev Veliki načrt ter postavil idejne temelje za oblikovanje Društva narodov in kasneje OZN.

Za vsesplošen mir, napredek in razvoj v Evropi bi morale „osemnajst poglavitnih suverenih evropskih držav,..., skleniti pogodbo o uniji in ustanoviti stalni kongres“

(Toplak 2003: 64) ter z arbitražo reševati spore, za kar bi bila pristojna generalna skupščina Evrope osemnajstih držav. Vsaka država bi imela po en glas, pridružiti pa bi se smeli tudi Turki. De Saint-Pierre je menil, da bi bilo za ohranjanje evropskega miru treba krepiti šibkejše države, s čimer bi omejili močnejšim izkoriščanje svoje moči v škodo drugih (glej Toplak 2003: 63-65).

5.4.3 Immanuel Kant in razprava K večnemu miru

Leta 1795 je Immanuel Kant napisal eno naprednejših del v razvoju evropske ideje, razpravo K večnemu miru. V razpravi se je zavzemal za zvezo republik oz. državo narodov na podlagi republikanizma in federalizma ter suverenosti ljudstva. Menil je, da mora biti suverenost v rokah ljudstva in ne vladarjev, prepovedal vmešavanje držav v notranje zadeve drugih ter predvidel odpravo stalnih vojaških sil (glej Toplak 2003: 68-69).

5.4.4 Henri de Saint-Simon, o reorganizaciji evropske družbe

Francoski grof Henri de Saint-Simon (1760-1825) je pod vplivom sprememb, ki sta jih povzročili industrijska in francoska revolucija, sestavil načrt "O reorganizaciji evropske družbe ali o nujnosti združitve evropskih narodov v eno samo politično telo ob ohranitvi narodne neodvisnosti vsakega izmed njih" (Toplak 2003: 74). Zamisli je črpal iz de Sullyjevega Velikega načrta in Saint-Pierrove Sheme za večni mir. Menil je, da mora federacija temeljiti na spremembah, ki sta jih povzročili obe revoluciji ter na poenotenju političnih in družbenih sistemov držav članic, kar bi omogočilo enotno združeno Evropo z enim vladarjem in enim parlamentom. Upal je na razvoj parlamentarizma v evropskih državah, katerih člani nacionalnih parlamentov bi kasneje omogočili oblikovanje skupnega evropskega parlamenta s pristojnostjo pobiranja davkov, reševanja medvladnih sporov, vodenja evropskih podjetij in javnega izobraževanja itd. Vendar se je parlamentarizem v Evropi razvijal počasneje kot si je želel. Kompetentni za

predstavništvo sodelujočih držav v zbornici poslancev evropskega parlamenta naj bi bili poklici z mandatom za deset let. Tako si je de Saint-Simon zamislil novo družbo „ v kateri bi elita filozofov, inženirjev in znanstvenikov izpeljala industrializacijo ob upoštevanju načel krščanskega humanizma.“ (Toplak 2003: 74). Kot je sam dejal (Saint-Simon v Boden 2004: 70) :“ Nedvomno bo prišel čas, ko bodo vsi narodi Evrope čutili, da je treba urediti skupne interese, preden posamezen narod razpravlja o svojih posebnih potrebah; takrat se bo začela zmanjševati beda, nemiri se bodo ublažili, vojne bodo prenehale: to je cilj za katerega si neprestano prizadevamo, tja nas usmerja človeški duh.“ Na podlagi ideje institucionalnega federalizma in reorganizaciji evropske družbe so kasneje nastale številne mirovne pobude in načrti s skupnim zavzemanjem za federalno organizirano Evropo. Pravtako so bili z idejo postopnega poenotenja Evrope v skupnost postavljeni temelji kasnejšega funkcionalističnega pristopa politične teorije integracij (glej Ješovnik 2000: 7-8).

5.4.5 Victor Hugo in „Združene države Evrope“

Victor Hugo (1802-1885), francoski pisatelj in politik, ki je že prej naznanjal neizogibno evropsko zvezo, je leta 1851 v francoskem parlamentu prvič javno uporabil izraz “Združene države Evrope”, katerih temelj naj bi postavila ravno Francija (Toplak 2003: 80).

Dve leti pred tem, natančneje 21.8.1849, je na drugem mednarodnem mirovnem kongresu v Parizu imel široko odmeven govor:

“ Prišel bo dan, ko boste tudi vi spustili orožje iz rok!,...,ko se boste vsi narodi celine- ne da bi zato trpele vaše posebnosti in vaša slavna individualnost- združili v višjo enoto in oblikovali evropsko bratovščino,...Prišel bo dan, ko ne bo nobenih drugih bojišč kot le trgi, odprti za trgovino in duhovi, odprti za ideje- dan, ko bosta topovske krogle in bombe nadomestila soglasje in razsodba velikega suverenega senata, ki bo imel v Evropi enako vlogo, kot jo ima v Angliji parlament, v Nemčiji bundestag, v Franciji zakonodajna skupščina!... Prišel bo

dan, ko si bosta obe mogočni skupini- Združene države severne Amerike in Združene države Evrope- obrnjeni druga proti drugi, prek oceana segli v roke, izmenjali svoje izdelke, svojo trgovino, svoje obrtne spretnosti, svojo umetnost, ...in med seboj povezali obe neskončni sili: bratstvo med ljudmi in božjo moč... ” (Hugo v Boden 2004: 71).

5.5 20. stoletje

Imperialistične težnje evropskih sil (kasneje tudi ZDA) po povečanju lastnega ozemlja ter politični in gospodarski premoči v svetu so sprožile pravo tekmovanje evropskih držav za še nekolonizirana območja, v katerem je Nemčija zaostajala. Vzporedno z razdelitvijo zadnjih koščkov sveta se je povečevala napetost med evropskimi silami. Pomanjkanju nemškega življenjskega prostora je zadostovala le iskrica avstrijsko-srbskega spora na Balkanu in razvnela se je prva svetovna vojna (1914-1918), evropska vojna, ki se je prvič razširila v spopad svetovnih razsežnosti.

Novembra 1918 po kapitulaciji centralnih sil (Nemčije, Avstroogrske, Turčije, Bolgarije) so zmagovalci poskušali na novo urediti celino. Osrednja mirovna pogodba z Nemčijo, sklenjena 1919 v Versaillesu (Versajski mir), je Nemčiji vsilila prevzem odgovornosti krivde za vojno, nemško ozemlje skrčila in demilitarizirala ter državi naložila izredno visoke vojne odškodnine. Ameriški predsednik Woodrow Wilson je opozarjal, da lahko trajen in pravičen mir uspe le na podlagi pravice do samoodločbe narodov, ter da so zahteve, ki so bile postavljene Nemčiji pretirane. Vendar je Francija vztrajala pri velikih zahtevah, saj se je bala nemške želje po maščevanju. Do leta 1920 so sledile še Pariške pogodbe z drugimi državami poraženkami; pogodba v Saint-Germanu s koncem Avstroogrske monarhije, pogodba v Trianonu z Madžarsko po kateri se je oblikovala nova država Češkoslovaška ter pogodba v Neuillvju z Bulgarijo in v Sevresu s Turčijo.

Pogodbe so kaznovale in omejile poražene države, ki so v naslednjih letih, zaradi prizadevanj po obnovi, zelo obremenjevale politični razvoj Evrope. Pojavila se je tudi

gospodarska kriza, kot posledica padca delnic na newyorški borzi (črni petek) ter politika popuščenja, ki so jo vodile zahodne sile. Vendar pa ni bilo več možno zadržati vzpona nacionalsocialistične Nemčije s Hitlerjem na čelu ter njegove težnje po ozemeljskem širjenju in rasne čistke. Nemočno je bilo tudi leta 1919 ustanovljeno Društvo narodov, namenjeno mednarodnemu sodelovanju in zagotavljanju miru. Tako je septembra 1939 z napadom na Poljsko Nemčija sprožila drugo svetovno vojno.

Prva svetovna vojna je uničila staro Evropo in njen politični zemljevid. Z vstopom ZDA v vojno (1917) se je premaknilo svetovno politično težišče. Pravtako se je na Daljnem vzhodu kot vodilna sila utrdila Japonska. V kolonialnih državah pa se je pojavljal boj za neodvisnost. Svetovna evropska hegemonija je bila za stalno zrušena, ZDA pa so se povzpele v vodilno svetovno silo. Vojna je opustošila evropsko gospodarstvo ter s tem uničila poprejšnjo ekonomsko prevlado. Z zavestjo po potrebi prenovi evropskega političnega sistema in gospodarstva so se znova pojavile številne ideje o združeni Evropi (glej Boden 2004: 79-89). Vendar je bil „samo en evropski projekt tako privlačen in odmeven, da je prerasel v množično gibanje“ (Toplak 2003: 99).

5.5.1 Richard N. Coudenhove-Kalergi, Panevropa

Coudenhove-Kalergi (1894-1972) je leta 1923 izdal knjigo Panevropa v kateri je natančno opisal razloge, način, razsežnost ter nujnost modernizacije političnega sistema Evrope in združitve Evrope v politično in gospodarsko interesno zvezo, t.i. Panevropo. Ker se je po prvi svetovni vojni spremenil le zemljevid Evrope, njena politika pa je še vedno ostajala usmerjena v preteklost, je Coudenhove-Kalergi pozval evropsko mladino, naj na porušeni Evropi zgradi novo. Po njegovih besedah (v Coudenhove-Kalergi 2000: 10), „nikakor ni mogoče, da se „evropska razcepljenost na državice“ trajno ohrani poleg štirih imperijev prihodnosti: britanskega, ruskega, ameriškega in vzhodnoazijskega.“ Da bi Panevropa uspešno nastopala proti ostalim delom sveta, bi morala delovati usklajeno. Pri tem je Coudenhove-Kalergi poudarjal premajhno zanimanje za evropsko vprašanje: „Ali

lahko Evropa v svoji politični in gospodarski razcepljenosti ohrani svoj mir in svojo samostojnost naproti vzpenjajočim se izvenevropskim svetovnim silam, ali pa je prisiljena, da se za rešitev svoje eksistence organizira v zvezo držav?“ (Coudnhove-Kalergi 2000: 8). Zavedal se je neizogibnosti združitve, saj če le te ne bi ustvaril razum, bi jo zagotovo stiska, tako gospodarska kot politična. Panevropa bi pomenila rešitev evropskih držav pred gospodarskim polomom, ruskim imperializmom, ameriškimi kapitalističnimi interesi ter novo svetovno vojno.

Preoblikovanje Evrope naj bi potekalo v štirih fazah:

Prvi korak do Panevropo naj bi bila panevropska konferenca, na kateri bi se šestindvajset držav dogovorilo o sistemu sodelovanja, ustanovilo odbore za različna vprašanja (arbitražno, carinsko, kulturno, razorožitveno,...) in panevropski biro.

Drugi korak naj bi prinesel sklenitev garancijske in arbitražne pogodbe. Slednjega naj bi kljub ne vključenosti v zvezo podpisala tudi Anglija.

V tretjem koraku naj bi se ustanovila panevropska carinska unija, ki bi gospodarsko združila Evropo. Coudenhove-Kalergi se je zavedal ekonomske stiske in posledic političnega omejevanja gospodarstva, zato je predlagal ohranitev obstoječih političnih ter postopno ukinitve carinskih meja in združitve nacionalnih gospodarskih območij v panevropsko, saj bi le tako postali uspešen konkurent ameriški industriji. Za mir v Evropi bi bila predvsem pomembna združitve nemškega premogovništva in francoskega jeklarstva v panevropsko rudarsko-železarsko industrijo.

Zadnji korak pri oblikovanju federalno organizirane zveze po vzoru Panamerike pa naj bi v fazi popolne zrelosti pomenilo sprejetje Panevropske ustave. Združene države Evrope naj bi se konstituirale federalno po vzoru Združenih držav Amerike. Panevropo bi udeleževali dve zbornici; zbor narodov (300 poslancev; en poslanec na milijon prebivalcev) in zbor držav (26 zastopnikov evropskih vlad). Sestavljalo bi jo šestindvajset večjih držav in sedem manjših območij ter kolonij. Med njimi ni vštete ne Anglije ne Rusije. Anglija naj bi bila zaradi svoje ozemeljske, kolonialne razpršenosti ter

razsežnosti prevelika in premočna, da bi bila vključena v Panevropo, Rusija pa je s svojo boljševisko politiko obrnila hrbet demokratičnim načelom, ki so veljala v Evropi. Vendar bi Panevropa z obema ohranjala in krepila medsebojno sodelovanje.

Za uresničitev programa Panevropa je Coudenhove-Kalergi leta 1920 obiskal češkega predsednika Masaryka, ki je menil, da čas za ustanovitev združenih držav še ni dozorel. Oktobra 1922 je napisal članek o ustanovitvi „Panevropo“, leto kasneje izdal knjigo, leta 1924 pa je začel izhajati časopis Panevropa. Oktobra 1926 je zasedal prvi panevropski kongres na Dunaju in tam je panevropsko gibanje dobilo svoj sedež. Program Panevropo je podprl francoski zunanji minister Aristide Briand in okrepil panevropsko gibanje (glej Coudenhove-Kalergi 2000: 8-90). Vendar pa se je napeto stanje v Evropi vse bolj poglobljalo, oboroževalna tekma med Anglijo in Nemčijo je ušla nadzoru, evropske države so se omejile z nacionalnim interesi in dišalo je na drugo svetovno vojno, „na predvečer druge svetovne vojne je kazalo, da je panevropska ideja mrtva.“ (Coudenhove-kalergi 2000: 89).

5.5.2 Aristide Briand, Briandov memorandum

Po grozotah prve svetovne vojne si je tudi takratni francoski zunanji minister Aristide Briand (1862-1932) prizadeval za federalno združitev evropskih narodov. K združenim narodom Evrope je pozival v govoru septembra 1929 na zasedanju skupščine Društva narodov v Ženevi. Evropski zunanji ministri so ga nato pooblastili, da je 1. maja 1930 sestavil in predstavil memorandum, kot skupni politični projekt vseh evropskih narodov. Briand je predlagal, da bi sprva evropske vlade oblikovale pogodbo in načela „moralne unije Evrope“ (Boer in drugi 1995: 104) ter vzdrževali redna srečanja Evropske konference, kot glavnega organa unije. Zavzel se je za vključitev Anglije v unijo kot poroka za vzdrževanje ravnotežja in miru med Nemčijo in Francijo, medtem ko sta hoteli Italija in Nemčija vključiti Sovjetsko zvezo ter nekaj držav tudi Turčijo. Leta 1930 si je Briand prizadeval za ustanovitev Evropskega sveta, vendar je pod vplivom Anglije nastala Komisija za evropsko unijo pod njegovim predsedstvom (glej Boer in drugi 1995: 104-105).

Briandov memorandum je bil prvi načrt, ki je bil predstavljen najvišjim političnim predstavnikom ter bil tik pred svojo izvršitvijo. Briand si je prizadeval za izboljšanje odnosov z Nemčijo, saj je bil to ključ za zagotovitev trajnega miru v Evropi ter glavni cilj in vrednota združene Evrope (glej Ješovnik 2000: 10). Oktobra 1925 je skupaj z Gustavom Stresemannom podpisal Locarnski mirovni sporazum ter se v sklepnem zapisniku dogovoril še o sprejemu Nemčije v Društvo narodov. Skupaj sta zasnovala „politiko previdnega približevanja“ (Boden 2004: 87), kar pa je v njunih državah povzročilo odpor nacionalnih sil. Leta 1928 je podpisal pogodbo z ZDA znano kot Briand-Kelloggov pakt z namenom „ameriškega garanta v Evropi“ (Ješovnik 2000: 11). Zavedal se je, da je sistem Društva narodov sestavljen preširoko ter ne more zagotoviti stabilnosti in miru, kar je potrebno za razvoj gospodarstva in gospodarske integracije kot najbolj bistvenega dejavnika sodelovanja evropskih držav (glej Ješovnik 2000: 11).

5.5.3 Prve evropske integracije, od ESPJ do EU

Druga svetovna vojna je močno opustošila evropsko celino in azijsko-pacifiška območja ter se končala s političnim polomom. Japonska in Italija sta bili kot velesili izločeni, vendar sta lahko ohranili nacionalno enotnost, premagana Nemčija pa je v skladu s prevladujočo politiko v vsakem delu razpadla v dve državi. Politično razmerje moči se je spremenilo. Nasproti sta si stali edini konkurenčni sili ZDA in ZSSR, ki sta si interesno razdelili oslABLJENO Evropo in na mejo razgrnili “železno zaveso”, kot jo je leta 1946 označil Churchill (Boden 2004:96). Vzhodni tabor oz. ljudske demokracije so pripadale sovjetskemu interesnemu območju z enotnim političnim blokom strank pod vodstvom ene same komunistične partije, usmerjene v plansko gospodarstvo. Zahodne demokracije, usmerjene v tržno gospodarstvo, pa so oblikovale pluralistični politični sistem s prevlado konservativnih strank, odvisen od finančne pomoči ZDA (Marshallov program in krediti), ki je bil zaradi kolonialnih teženj po neodvisnosti, vse bolj omejen na evropske okvire. Tako so evropske sile izgubile nekdanjo osrednjo vlogo v svetovni politiki za katero sta se po koncu vojne borili ZDA in SZ, Evropa pa je ostala vmesno tamponsko območje (glej Boden 2004: 89-100).

Slabe izkušnje obeh vojn in strah pred ponovnimi spopadi je spodbudilo države k resnemu iskanju novih oblik mednarodnih sodelovanj.

Leta 1946 je britanski premier Winston Churchill v svojem govoru v Zurichu pozval “svobodno Evropo, naj se združi proti sovjetski grožnji...” (Boden 2004: 101).

“Ustvariti moramo nekakšne Združene države EvropeNa voljo imamo brezmejno miseldno dediščino in postopke, ki smo jih z velikimi upi oživili in razvili po prvi svetovni vojni v obliki Društva narodov. ...Prvi korak pri ustanovitvi nove evropske družine mora biti partenrstvo med Francijo in Nemčijo. ...Ponovne oživitve Evrope ne bo brez duhovno močne Francije in duhovno močne Nemčije. Struktura Združenih narodov Evrope mora biti tako zasnovana- če naj bo dobra in trdna- da materialna moč posamezne države ne bo veliko pomenila. ...” (Churchill v Boden 2004: 101).

Leta 1947 so Belgija, Luksemburg in Nizozemska ustanovile carinsko unijo ter še istega leta ekonomsko unijo in uvedle skupno carinsko tarifo. Skupaj s Francijo in Veliko Britanijo so marca 1948 ustanovile Zahodno unijo, ki je bila namenjena gospodarskemu, socialnemu, kulturnemu in obrambnemu sodelovanju. Leta 1954 se je preimenovala v Zahodno evropsko unijo in predvsem vojaško povezovala države članice (glej Arah 1995: 57).

Leta 1948 je W. Churchill vodil prvi Evropski kongres v Haagu, konferenco politične in kulturne elite Evrope in sprožil živahen tok misli o ureditvi Evrope, ki je pod pritiskom možnega konflikta z vzhodom dobil še dodaten zagon. Na tem kongresu so se srečali tudi možje, kasneje “očetje ustanovitelji” (Schuman, De Gasparij, Adenauer, Spaak) (Boden 2004: 104) evropske skupnosti. Na kongresu je izrazil upanje, da bi se nekega dne vsak človek iz evropskih držav počutil v Evropi doma tako kot v lastni domovini (Rifkin 2004: 200).

Prvi korak k združeni Evropi je pomenila ustanovitev Sveta Evrope, 5. maja 1949, temelj evropske integracije, ki so ga postavili Churchill, Jean Monnet, nemški kancler K. Adenauer, italijanski zunanji minister A. de Gasperij in drugi. Sledila je ustanovitev Organizacije za gospodarsko sodelovanje v Evropi (OEEC), prve transatlantske, mednarodne ekonomske organizacije za sodelovanje držav na gospodarskem področju. Cilj te je bil, da skupaj z Marshallovim programom omogoči razvoj Evrope. Leta 1960 se je razširila in preimenovala v Organizacijo za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD).

Zaradi vse večje nevarnosti SZ na vzhodu, ki je leta 1948 blokirala Berlina in skoraj sprožila novo vojno, se je okrepilo sodelovanje zahodnega dela Evrope na vojaškem področju. Skupaj z ZDA in Kanado so 4. aprila 1949 zasnovali Severnoatlantsko obrambno organizacijo- NATO, na katero je SZ odgovorila s socialistično, vojaško koalicijo članic socialističnega tabora vzhodne Evrope- Varšavkim paktom, (z notranjimi reformami vzhodnoevropskih držav je ta leta 1991 razpadel).

Poleg ekonomskih in vojaških organizacij so se države zahodne Evrope povezovale tudi kulturno npr. Organizacija Evrovizija, Evropska televizijska zveza za izmenjavo televizijskih programov iz evropskih držav,...(glej Boden 2004: 98- 104).

Francoski politik Jean Monnet se je zavedal, da “ *v Evropi ne bo miru, če se bojo države rekonstituirale na temeljih nacionalne suverenosti. ...Evropske države so preveč zaprte, da bi lahko svojim ljudem zagotovile blaginjo in potreben socialni razvoj. Iz tega sledi, da bi se morale evropske države oblikovati v federacijo ali “ evropsko entiteto”, ki bi jih združevala v skupno ekonomsko enoto.*” (Monnet v Wistrich 1994: 25).

Tako je zaradi napetosti v Evropi, ki je dišala na vojno med obema blokoma in želje ZRN po sodelovanju z zahodnim delom Evrope, Monnet uvidel priložnost za rešitev problema, ki bi hkrati obnovila nemško industrijo in zavarovala zahodni blok. Zavedal se je, da Evropa ne more biti več dolgo odvisna od ameriških kreditov, industrije in obrambe, zato „morajo države zahodne Evrope obrniti svoja nacionalna prizadevanja v prava evropska prizadevanja. To bi bilo mogoče le s federacijo zahoda in ustanovitvijo partnerstva

enakih.“ (Monnet v Waites 1995: 133). Francoskemu zunanjemu ministru Robertu Schumanu je predstavil predlog o združitvi francoske in nemške proizvodnje premoga in jekla v organizacijo pod skupno naddržavno upravo, ki bi bila odprta tudi drugim državam članicam. Jeklarska industrija in premogovništvo sta bili ključni za proizvodnjo orožja, zato bi bila ob združitvi obeh vojna med Francijo in Nemčjo praktično nemogoča. R.Schuman je 9. maja 1950 predstavil predlog na tiskovni konferenci in s tem sprožil edinstven poskus, saj se pred tem gospodarske integracije različnih narodov v takšni obliki še niso izvajale (glej Wistrich 1994: 29- 30).

S **Pariškim sporazumom**, ki so ga 18. aprila 1951 sprejele Nemčija, Francija, Italija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg, je nastala Evropska skupnost za premog in jeklo-ESPJ. Prvi korak k integraciji Evrope. Prvi predsednik Visoke oblasti, predhodnice današnje Evropske komisije, je bil Jean Monnet.

Po neuspeli ratifikaciji pogodbe o Evropski obrambni skupnosti leta 1954 (zavrnila jo je Francija) sta bili 25. marca 1957 podpisani **Rimska pogodba** o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (EGS) in pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za jedrsko energijo (Euratom) (glej Ješovnik 2000: 15-18).

Prvi predsednik EGS, W. Hallstein je dejal:” Ne integriramo samo ekonomij, integriramo politiko.” (Den Boer in drugi 1997: 168). Tako je gospodarsko sodelovanje zahodnih evropskih držav postalo gonilo politične integracije. Cilj EGS je bilo postopno oblikovanje skupnega trga brez carinskih omejitev ter prostega pretoka oseb, storitev in kapitala.

Sprva se Velika Britanija ni navduševala nad ustanovljenimi institucijami in je raje prevzela pobudo za ustanovitev Evropskega območja proste trgovine- Efta, ki je med drugimi sodeloval s članicami EGS. Ko je EGS obrodila sadove in so realni prihodki znotraj skupnosti naraščali dvakrat hitreje kot zunaj nje, in ko so jo k integraciji spodbujale tudi ZDA, si je članstva zaželela tudi sama. Vendar jo je francoski predsednik Charles de Gaulle vse do konca skrbno držal zunaj meja skupnosti do leta 1973 ob širitvi ES.

Leta 1967 so se ESP, EGS in Euratom združile v eno samo **Evropsko skupnost** z enotnim evropskim aktom, ki ji je leta 1973, 1981 in 1986 sledilo vključevanje novih evropskih držav.

Po padcu berlinskega zidu in združitvi obeh Nemčij leta 1990 se je pripravljala nov korak pri razvoju evropske skupnosti. 7. februarja 1992 je bila podpisana **Maastrichtska pogodba ali pogodba o Evropski uniji**. Predvidevala je postopno opredelitev in poenotenje skupnih organizacijskih mehanizmov na ekonomskem in političnem področju. Maastrichtska pogodba uvaja izraz EU kot skupni naziv za prvi steber (pravo, politike ekonomska monetarna unija oz. ES), drugi steber (skupna zunanja in varnostna politika) in tretji steber skupnosti (pravosodje in notranje zadeve).

Pogodbo iz Maastrichta je vsebinsko nadgradila in dopolnila Amsterdamska pogodba leta 1997, ki si je med drugimi zadala uveljaviti Schengenski sporazum o mejah znotraj EU ter povečati učinkovitost institucij EU. Leta 2001 pa je sledila pogodba iz Nice, ki je prinašala v glavnem institucionalne spremembe za delovanje 25 držav v EU po vstopu novih članic iz vzhodnoevropskih držav, med njimi tudi Slovenije (glej Boden 2004: 103-124).

6. VPLIV ZDA NA EVROPSKO IDEJO PRED 2. SVETOVNO VOJNO

Ameriška revolucija za neodvisnost se je prepletala s francosko revolucijo. Med Američani in voditelji francoske misli so se spletale prijateljske vezi, preko katerih so tudi prehajale misli in ideje iz enega kontinenta na drugega. Tako je T. Jefferson, avtor Deklaracije o neodvisnosti v Ameriki, veliko izvedel iz razsvetljenskih besedil francoskega sekretarja akademije znanosti Marquis de Condorceta, medtem ko je prijateljeval tudi z Marquis de Lafayetteom. Lafayette, francoski in ameriški narodni heroj, ki je sodeloval v francoski revoluciji in ameriški vojni za neodvisnost, je svoje in Jeffersonove (Deklaracija o neodvisnosti) ideje predstavil leta 1789 Narodni skupščini, ki jih je sprejela kot Deklaracijo pravic človeka in državljana (<http://www.nuff.ox.ac.uk/Users/McLean/James%20Madison%20Jr.pdf>, 2.6.2006).

Ko je Francija zaradi želje po maščevanju Britancem, vstopila v vojno za ameriško neodvisnost, se je njena finančna stabilnost skrhalo. Razsipnost kralja in stroški vojaških operacij pri podpori v ameriški revoluciji so Francijo pripeljali na rob bankrota. Pravtako so uspeh ameriške revolucije in njeni dosežki vzbudili v francoskem ljudstvu hrepenenje po svobodi, enakosti, predstavniki vladi, privatni lastnini, moderni republiki itd. To pa je bila podlaga in priložnost za poseg meščanstva v državni sistem (<http://historyguide.org/intellect/lecture11a.html>, 28.4.2006).

V času ameriške republikanske revolucije je njihova vojna za neodvisnost spodbudila francoski tretji stan, da je zrušil absolutno oblast vladarja, sprožil francosko meščansko revolucijo in odprl pot novim idejam ter Napoleonovim imperialnim zamislim o enotni Evropi (glej Debeljak 2004: 84).

Vendar si ameriška in francoska revolucija, kljub prepletanju idej, nista bili podobni. V ameriški vojni se niso borili za doseg svobode, ki so jo kot kolonije že tako uživali, vendar za boljše, pravično življenje, ki so jim ga Angleži grenili z visokimi davki. V Franciji so se proti monarhiji in aristokraciji borili za svobodo, enakost in bratstvo.

Rezultat ameriške revolucije je bila relativno prosta trgovina in omejena vlada, medtem ko je francoska revolucija vodila v anarhijo in kasneje diktatorstvo ter bila podlaga za komunistične, anarhistične in socialistične predstave. Kot takrat največja evropska sila, je tako močno vplivala na druge evropske države, "ko Francija kihne, zboli ves svet" (<http://www.self-gov.org/freeman/8908pete.html>, 28.4.2006).

Ameriška revolucija je vplivala tudi na delovanje poljskega junaka Tadeusza Kosciuszko, ki se je prav tako boril na strani američanov, v domovini pa je sprožil gibanje za ohranitev neodvisnosti meščanov in kmetov, ki jo je omogočila Konstitucija 3. maja leta 1791, druga konstitucija v Evropi (http://en.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Ko%C5%9Bciuszko, 21.6.2006).

Z ameriško revolucijo in njenim rezultatom je razsvetljenska ideja le dobila realizacijo evropskih mislecev, ki so poudarjali moč razuma. Nastale ZDA, kjer je oblast izhajala iz ljudi in ne suverena, so bile razlog za zlom westfalske nacionalne države. Navsezadnje so zlom westfalskega sistema posredno sprožili ravno nasprotniki westfalske politike „cuius regio, eius religio“- čigar zemlja, tega vera, saj so se iz tega razloga izseljevali v severno Ameriko (<http://www.neweuropereview.com/Slovene/Po-koncu-zgodovine.cfm>, 1.3.2005).

19. stoletje je bilo stoletje evropske svetovne oblasti. Njene hegemonije se je osvobodila le Amerika pod vodstvom zveze kolonij. Monrojeva doktrina je dokončno prepovedala vmešavanje Evrope v notranje zadeve ZDA. Ameriški predsednik James Monroe je izjavil, da ZDA ne bodo strpne do nobenega vmešavanja Evrope v ameriške politične, notranje zadeve, pravtako tudi ZDA ne bodo posegale v evropsko notranjo politiko in spore (glej Coudenhove-Kalergi 2000: 37).

V prvi polovici 19. stoletja, ko se je v prorevolucionarni državi vse bolj krepila centralizacija birokratske države, je francoski politični mislec in zgodovinar Alexis de Tocqueville postavil zgodnjo republikansko Ameriko domačemu ljudstvu za zgled ter spodbujal k ustanavljanju prostovoljnih združenj, ki bi lahko zaustavila centralizacijo, kot je bilo v Ameriki. Trdil je da bi bila takšna združenja lahko demokratični nadomestek za socialno zaščito v obdobju starega režima. Občudoval je Ameriko s trdnim konceptom svobode, in kot edino državo na svetu, ki „dan za dnem s pridom izkorišča neomejeno svobodo političnih združenj.“ (Tocqueville v Skocpol 2000: 1135). Tocqueville je veliko

potoval po takratni republiki ZDA ter svoje opazke o državnem sistemu, kulturi in družbenemu dogajanju, opisal v svojem delu Demokracija v Ameriki, ki je služilo kot informacija in zgled domačemu narodu ter politični koncept tedanje ameriške demokracije (glej Skocpol 2000: 1132-1151). Vendar pa je Tocqueville, tako kot Thomas Paine trdil, da sta bili francoska in ameriška revolucija produkt lastninskih odnosov, katero teorijo je že konec 17.stoletja postavil John Locke, ki je označil lastnino za naravno pravico (glej Rifkin 2004: 141-146).

Na začetku 20. stoletja se je stanje obrnilo. Brez vstopa ZDA v vojno bi se morda ta končala drugače. Neposredno so vplivale na zmago alianse. Po končani vojni se je ameriški predsednik Woodrow Wilson zavzel za obnovo Evrope v duhu suverenosti vseh držav ter leta 1918 na kongresu predstavil mirovni načrt, ki je obsegal 14 točk (<http://www.bl.uk/pdf/renwick.pdf>, 2.6.2006).

Svetovna vojna je Evropo obubožala, razrušila, evropske narode pa sprla. Namesto, da bi narodi sodelovali in bili enotni, so se le ti sovražili, tekmovali in omejevali. Na drugi strani oceana pa so ZDA rasle in postajale najbogatejša, najmočnejša ter najnaprednejša dežela sveta. Iz tega razloga se je oče panevropskega gibanja, najvplivnejšega načrta o združenih Evropi po vojni, Coudenhove-Kalergi zgledoval po ameriški federaciji in predvsem „Panameriki“, kot pravi sam: “Gospodarski vzor za Panevropo predstavljajo Združene države severne Amerike, politični razvoj Panevrope pa predstavlja Panameriška unija.” (Coudenhove-Kalergi 2000: 36). Panameriška unija se je oblikovala postopoma skozi panameriške konference, ki so postale stalna institucija ameriške politike na vsakih 5 let, na katerih so predstavniki držav južne, centralne in severne Amerike sprejemali odločitve in postopoma ustanavljali številne področne odbore, carinsko unijo, arbitražni postopek, informacijski biro, medameriški sodni sistem, mednarodni promet, izobraževalni sistem, itd. Izkušnje republik ameriškega kontinenta v panevropski skupnosti so se izkazale za pozitivne, kar je navdušilo Coudenhove-Kalergija za prenos panameriške ideje na evropska tla. Zavedal se je, da se bo Evropa morala prej ali slej združiti, saj se kot celina posameznih, tekmovalnih držav ne bo mogla kosati z velikim zvezami kot so ZDA, SZ in Anglija. Pravtako je vedel, da direkten prenos ameriških institucij v evropski prostor zaradi različnosti razvoja in razmer obeh kontinentov ni

mogoč, vendar bi bilo v duhu panameriške ideje, ki je gospodarsko, politično in kulturno združila raznolik ameriški kontinent, koristno razviti Panevropo in jo prilagoditi evropskim razmeram (glej Coudenhove-Kalergi 2000: 35-39). Zaradi nevarnosti ameriških in britanskih posegov v evropske razmere ter ruske imperialistične težnje je Coudenhove-Kalergi vztrajal : “Evropo Evropejcem!”, Evropa bi morala sto let za ZDA razglasiti svojo Monrojevo doktrino Coudenhove-Kalergi 2000: 44).

Vpliv ZDA na evropskem področju se ni izražal le v idejnem smislu, pač pa tudi s konkretnimi posegi njihove strategije odprtih vrat (npr. kreditiranje in industrijsko širjenje v Nemčijo). Ameriška politika, v veliki meri odvisna od industrije, je svoje probleme reševala z nenehno tržno rastjo in nadaljno ekonomsko ekspanzijo preko svojih meja ter na kakršen koli način. Vlada je hotela zaščititi interese industrije. W.Woodrow in Roosvelt sta razumela sodelovanje v vojni tudi kot „prizadevanje, da bi obrzdali evropski militarizem, imperializem in ekskluzivne trgovske bloke.“ (glej Kunsten 1999: 201). Zato se je ameriška zunanja politika soočala z vprašanjem, ali iti v vojno in postati svetovna sila s komercialno ekspanzijo industrije, ali izbrati mir, stagnacijo, propad in postati ekonomska razvalina. Produktivno usmerjen nacionalni interes je potreboval vlado, ki bi zagotovila in ščitila ekonomske dejavnike ter branila individualne in družbene vrline. Zato so ZDA pod pretvezo dobrega dela, vedno znova posegale po vojni (glej Bacevich 2003: 17-22). Ameriški zgodovinar Beard je dejal, da so „Američani imeli moč, da bi lahko preprečili drsenje naroda k drugemu armagedonu.“ (Beard v Bacevich 2003: 21).

7. VPLIV ZDA NA EVROPSKE INTEGRACIJE PO 2. SVETOVNI VOJNI

V času 2. svetovne vojne je kazalo, da bodo ZDA le od daleč opazovale spopade in materialno zalagale Evropo. Vendar pa je japonski napad na Pearl Harbour izzval njihovo vključitev v vojno. Ob tej novici se je Winston Churchill takoj zavedal:” Torej bomo le zmagali.”(<http://www.bl.uk/pdf/renwick.pdf> , 2.6.2006).

Po letu 1945 so ZDA imele glavni vpliv na rekonstrukcijo evropske družbe.

Ameriška politika podpiranja procesov evropskih integracij je vsebovala zdravo dozo samozaščite v upanju, da bi združena Evropa postala ameriška partnerka pri stabilizaciji sveta, gospodarstvu in finančnih tokovih, kar bi omogočilo nemoten pretok kapitala in družbeno blagostanje. Po 2. svetovni vojni je Evropa dobila od Amerike različne spodbude in pomoči za prenovo porušene celine in vzpodbude za oblikovanje politične volje, ki je postavila temelje k prekinitvi medsebojnih sporov (glej Debeljak 2004: 68). Ena izmed takih pomoči je bil Marshallov načrt za prenovo evropskega gospodarstva, ki je spodbujal evropska združevanja in jih tako zaščitil pred širjenjem komunizma ter utrdil antikomunistično politiko. Prav temu je bila namenjena tudi Trumanova doktrina, kot pomoč Grčiji in Turčiji. Ameriške pomoči so krepile politični in kulturni vpliv ZDA oz. amerikanizacijo (glej Boden 2004: 96). Marshallov program pa je tudi razblinil upe nekaterih politikov (npr. Blum, Spaak, Gaspari,...) o sodelovanju zahodne in vzhodne Evrope, kar bi omogočilo neodvisno Evropo kot tretjo svetovno silo (Waites 1995: 134). Pomoč in ekonomska vlaganja ZDA v Nemčijo so pri Jean Monnetu vzbudile strah pred nemško ekonomsko dominacijo. Zato je predlagal združitev francoske in nemške industrije. Ekonomske integracije zahodne Evrope pa so ZDA z navdušenjem podpirale, saj so komaj čakale, da bo skupni trg postal realnost. Kot je dejal ameriški predsednik Eisenhower:” Upam, da bom živel dovolj dolgo, da bom videl ZDA in Evropo skupaj zaživeti.” (Eisenhower v Lundestad 1998: 7).

“ Po koncu hladne vojne je Amerika postala zrcalo, v katerem si Evropa popravlja, oblikuje in izboljšuje lastno podobo.” (Debeljak 2004: 16). Sodobna „evropska

identiteta“ (Debeljak 2004: 28) se je oblikovala pod pritiskom hladne vojne, ki je ločila zahodni in vzhodni del Evrope.

Vendar pa so ZDA, zaradi svoje zagrižene antikomunistične invazije in posredovanj na Bližnjem vzhodu, „prespale evropsko revolucijo“ (Reid 2005: 1) oz. se niso zavedale tokratne dobro strukturirane evropske arhitekture, katera je ekonomsko in politično krepila ter na drugačnih temeljih kot so ZDA zrasla v drugo supersilo. „Evropski sen ustvarja novo zgodovino“ (Rifkin 2004: 7), medtem ko ameriški blede. Nekoč so ZDA pomenile sanjsko, obljubljeno deželo, zgrajeno na osnovi protestantske reformacije in razsvetljenstva s stilom individualizma in materializma, vendar je tak model države po besedah Rifkina zastarel, še posebno zaradi nove politično-ekonomske strukture EU, katere vrednote so kakovost življenja med združenimi, kulturno pestrimi in raznolikimi narodi („Združeni v raznolikosti“ (Reid 2005: 3)), človekove in naravne pravice, skrb za okolje, splošno socialno blaginjo,...in kot taka naj bi se bolje znašla v današnjem globalnem svetu (glej Rifkin 2004: 3-20). Nekateri svetovalci ameriške administracije poudarjajo, da bi ZDA lažje ohranile zaveznice v zunanji politiki, če bi bila Evropa šibka. Menijo, da je bila uvedba evra velika napaka, ki so jo dopustile ZDA, kot je pojasnil Yann Moulrier Boutang, francoski politični aktivist in ekonomist (http://www.dostje.org/Prekla/article.php3?id_article=3, 18.1.2006). Vendar je dejstvo, da ZDA močno podpirajo evropske integracije, potrdil ameriški predsednik Bush februarja 2005, na obisku pri predsedniku Evropske komisije: „Moja vlada in ZDA si želijo, da bi evropski projekt uspel. Močna Evropa je v našem interesu.“. Dodal je še, da je EU zrastle na istih vrednotah (človekove pravice in dostojanstvo ter svoboda), ki veljajo v ZDA ter imajo tako skupaj priložnost sodelovati in širiti te vrednote. Predsednik Evropske komisije Barroso je dodal, da „odnosi med ZDA in Evropo sestavljajo najmočnejše, najobširnejše in strateško najpomembnejše partnerstvo na svetu.“ (<http://www.eurunion.org/partner/euusrelations/transcorpdocs.html>, 10.1.2006).

8. SKLEP

“V antiki je bila Evropa mit, kasneje je postala ime za celino. Nato je prerasla v svetovni simbol načina življenja in sedaj bi rada končala kot nova političnoekonomska skupnost.“ (Kovač 2005: 18).

Zgodovinski trend evropskega združevanja je po Coudenhove-Kalergiju potekal skozi šest Evrop. Prvo Evropo in evropsko idejo je ustvarila Helada z mitom o Evropi, grškim individualizmom in razlikovanjem celine od Perzije.

Drugo Evropo je obsegel Rim z največjim evropskim imperialistom Julijem Cezarjem. Razpad imperija je ločil Balkan in zahodno Evropo, kamor se je prestavilo njeno težišče. Na rimskih ruševinah zraslo karolinško cesarstvo, ki ga je združil Karel Veliki, je označevalo tretjo Evropo.

Četrto Evropo kot politično enoto in obrambni zid proti muslimanom, je ustvarilo papeštvo z Inocencom III. na čelu.

Reformaciji je sledilo razsvetljenstvo in nove ideje. Te so pod vodstvom Napoleona ustvarile peto Evropo ali Evropo razsvetljenega absolutizma.

Kot šesto Evropo si je Coudenhove-Kalergi zamislil Panevropsko federacijo (glej Coudenhove-Kalergi 2000: 18-19), vendar Panevropska ideja kot takšna ni nikoli dosegla prakse. Danes bi šesto Evropo pomenila EU, ki je še vedno v procesu nastajanja in še išče sebi primerno politično obliko, drugačno od dosedanjih imperialističnih politik, ki po zgodovinskemu trendu nikoli niso obstale.

Vlogo ZDA pri evropskem združevanju bi lahko razdelili na dva dela. Do 2. svetovne vojne so ZDA odigrale, bolj ali manj zavedno, idejno vplivno vlogo na evropsko celino. Evropski filozofi in politični vizionarji so se radi zgledovali in povzemali uspeh američanov ter poskušali ameriške dosežke posejati na evropska tla, ki pa so obrodila povsem drugačne sadove, saj ZDA in Evropa ležita na drugačnih temeljih. Evropa ima veliko starejšo zgodovino, ki je oblikovala njen karakter, medtem ko so ZDA nastale šele v razsvetljenski dobi Evrope, kot edina uresničitev takratnih razsvetljenskih razmišljanj. Pravzaprav so ravno Evropejci, ki svojih idej in želja niso mogli uresničiti v Evropi,

ustvarili idejno razsvetljensko moderno državo, vendar na drugi celini, neobremenjeni od svoje zgodovine.

Ideje o združevanju držav so starejše od ZDA in segajo še v čas zamisli o Krščanski republiki srednjeveškega načrta Piera du Boisa (1255). Najbolj vizionarski načrt je vzklik v 15. stoletju. To je bil De Sullyjev Veliki načrt, ki ga je skoraj 5 stoletij kasneje omenjal Churchill na haaškem kongresu:” Mi vsi smo služabniki Velikega načrta.” (Mastnak 1998: 44). Vendar pa so številne vojne, ki so neprestano divjale po Evropi pripeljale do globljih razmišljanj o povezovanju, kot edinemu načinu za zagotovitev trajnega miru. Mnogi vizionarji, kot so bili nekateri francoski revolucionarji (Lafayette), kasneje Tocqueville, Masaryk, Coudenhove-Kalergi itd. so svoje misli oblikovali na ameriški ideji. Tako bi lahko hipotezo 1: “ZDA so pomembno vplivale na razvoj evropske ideje.” potrdila, zgolj v idejnem smislu, saj so se prve konkretne realizacije evropske integracije odvijale šele v dobrem 20. stoletju, pred tem pa si tudi ZDA niso želele vmešavat v evropsko politiko oz. so ameriške politike slonele zgolj na lastnem interesu po tržni ekspanziji. Vendar pa je ameriška strateško zasnovana zunanja politika vplivala na nadaljna dogajanja v Evropi po prvi svetovni vojni. S svojimi posojili in ekonomskim vlaganjem v Nemčijo, je le tej omogočila boljši gospodarski položaj ter oživitev države v kateri se je rodil in razvijal nacizem.

Po 2. svetovni vojni pa se je vloga ZDA spremenila. Po napadu na Pearl Harbour, ko so ZDA vstopile v vojno, se je njihov vpliv razširil predvsem v zahodni Evropi. Države so postale odvisne od obrambne in finančne pomoči ZDA ter njenega ideološko političnega boja s Sovjetsko zvezo v obdobju hladne vojne. ZDA so se kot najmočnejša svetovna sila zavedale svoje moči in vloge ter konkretneje posegle v svetovno politiko, tudi v evropske integracije, katere so prvotno zaradi lastnega gospodarsko-političnega interesa močno in navdušeno podpirale z idejnimi in finančnimi programi. Tako so ZDA podpirale in spodbujale razvoj evropskih integracij, mogoče intenzivneje kot danes, ko morajo EU sprejemati kot novo svetovno, modernejšo supersilo, kar pa lastnemu položaju odvzema hegemonski značaj. Vendar, če se naslonim na besede ameriškega predsednika Busha (<http://www.eurunion.org/partner/euusrelations/transcorpdocs.html>, 10.1.2006), ki je poudaril njihovo podporo evropski integraciji tudi v nadalnje, lahko potrdim tudi hipotezo 2: “ZDA podpirajo in spodbujajo razvoj evropskih integracij”.

9. LITERATURA IN VIRI

- ❖ Arah, Metka (1995): Evropska unija: Vizija političnega združevanja. Ljubljana: Arah consulting.
- ❖ Bacevich, Andrew J. (2003): American Empire: The realities and Consequences of U.S. Diplomacy. Massachusetts, London : Harvard university press.
- ❖ Boden, Martina (2004): Evropa, naša preteklost in sedanjost. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- ❖ Boer Pim den, Bugge Peter, Woever Ole (1995): The history of the idea of Europe. London, New York: Routledge.
- ❖ Benko, Vlado (1997): Znanost o mednarodnih odnosih. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ❖ Coudenhove-Kalergi, Richard N. (1923/2000): Panevropa. Ljubljana: Slovensko panevropsko gibanje.
- ❖ Debeljak, Aleš (2004): Evropa brez Evropejcev. Ljubljana: Sophia.
- ❖ Gardner Philip, Scott Allan, Scott Rohnan Michael, Shackleton Andrew (1998): Enciklopedija svetovne geografije. Ljubljana: Pisanica, d.o.o.
- ❖ Hay, Denys (1995): Evropa: rojstvo ideje. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- ❖ Ješovnik, Peter (2000): Evropska unija: Zgodovina, ustanove, politike in evropski model družbe. Koper: Visoka šola za management.
- ❖ Kunsten, Torbjorn L. (1999): Vzpon in propad svetovnih redov: 500 let evropske zgodovine. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- ❖ Lundestad, Geir (1998): "Empire" by integration: The United States and European Integration, 1945-1997. New York: Oxford university press.
- ❖ Mastnak, Tomaž (1998): Evropa: med evolucijo in evtanazijo. Ljubljana: SH Zavod za založniško dejavnost.
- ❖ Pagden, Anthony (2002): The idea of Europe: From Antiquity to the European Union. Washington: Woodrow Wilson center.
- ❖ Parker, Geoffrey (1997): Ilustrirana zgodovina sveta. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- ❖ Reid, T. R. (2005): The United States of Europe: The Superpower nobody talks about- from the euro to eurovision. London: Penguin Books.
- ❖ Rifkin, Jeremy (2004): The European Dream: How Europe's Vision of the Future Is Quietly Eclipsing the American Dream: New York: Jeremy P. Tarcher/ Penguin.
- ❖ Toplak, Cirila (2003): "Združene države Evrope": Zgodovina evropske ideje. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ❖ Waites, Bernard (1995): Europe and the wider world. London, New York: Routledge.
- ❖ Wistrich, Ernest (1994): The United States of Europe. London: Routledge.
- ❖ Ferfila, Bogomil (2003): Amerika kuha kosila, Evropa pomiva posodo. Ona 5 (26), 7.
- ❖ Kovač, Bogomir (2005): Kompromis je evropska vrednota, utopija tudi: Evropska unija in Slovenija, leto pozneje. Delo 47 (99), 18-19.
- ❖ Skocpol, Theda (2000): Tocquevillov problem. Teorija in praksa 37 (6), 1132-1152.

INTERNET VIRI:

- ❖ Lord Renwick of Clifton (1998): "Can the special relationship survive into the 21 century?". Dostopno na <http://www.bl.uk/pdf/renwick.pdf> , (2. junij 2006)
- ❖ Before and after Publius: the sources and influence of Madison's political thought. Dostopno na <http://www.nuff.ox.ac.uk/Users/McLean/James%20Madison%20Jr.pdf> , (2. junij 2006)
- ❖ Boutang, Yann Moulrier (2004): Konstitucionalizacija Evrope iz radikalne federalistične evropeistične perspektive. Dostopno na http://www.dostje.org/Prekla/article.php3?id_article=3, (18. januar 2006).
- ❖ EU/US relations. Dostopno na <http://www.eurunion.org/partner/euusrelations/transcorpdocs.html>, (10. januar 2006).
- ❖ Franc Milan: Kriza liberalizma v ZDA: med pravicami posameznikov in nevtralno državo. Dostopno na http://www.zofijini.net/modrost_kriza.html , (24. junij 2006).

- ❖ Peterson, Robert: A tale of two revolutions. Dostopno na <http://www.self-gov.org/freeman/8908pete.html>, (28. april 2006).
- ❖ Roberts, Timothy M. (2004): United States and the 1848 Revolutions. Dostopno na <http://www.ohiou.edu/~chastain/rz/usa.htm>, (10. januar 2006).
- ❖ Rummel, R.J. (2005): American vs. French Revolution: A freedomist View. Dostopno na <http://freedomspac.blogspot.com/2005/04/american-vs-french-revolution.html>, (27. april 2006).
- ❖ The history guide; The Origins of the French Revolution. Dostopno na <http://historyguide.org/intellect/lecture11a.html>, (28. april 2006).
- ❖ White, Andrew D. (1885/2001): The influence of American Ideas upon the French Revolution. Dostopno na http://www.historians.org/info/AHA_History/adwhite2.htm, (5. januar 2006).
- ❖ http://en.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Ko%C5%9Bciuszko, (21. junij 2006).
- ❖ http://en.wikipedia.org/wiki/Marquis_de_Lafayette, (21. junij 2006).
- ❖ <http://www.neweuropereview.com/Slovene/Po-koncu-zgodovine.cfm>, (1. marec 2005).